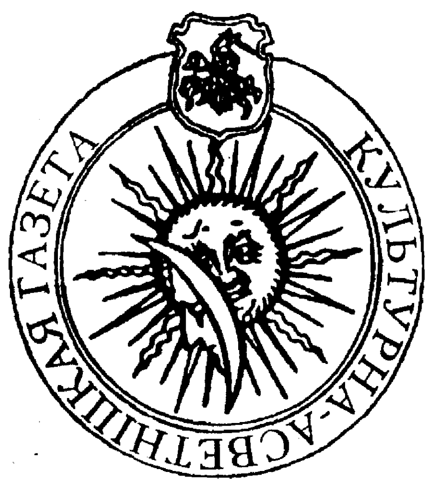
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

Наша Слова

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) | № 18 (282) | 30 красавіка 1996 г. | Кошт — 1000 рублёў

ПОСТУП ТЫДНЯ

○ **СТАРШЫНЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ СЯМЁН ШАРЭЦКІ ПРАВЕЎ ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЮ** з кіраўнікамі творчых саюзаў, установаў і арганізацый адпаведнага профілю. Шмат пытанняў перад ім паставілі работнікі культуры. У асноўным на ўсе пытанні адказ быў адзін: без увагі дзяржавы культура не застанецца. Праўда, на сённяшні дзень запазычанасць рэспубліканскага бюджэту работнікам культуры склала 57 млрд.рублёў.

○ ***НА КАНФЕРЭНЦЫІ МІЖПАРЛАМЕНЦКАГА САЮЗА ПА ПРАБЛЕМЕ НАСТУПСТВАЎ ЧАРНОБЫЛЬСКАЙ КАТАСТРОФЫ ВЫСТУПІЎ*** *Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Сямён Шарэцкі, прычым выступіў на беларускай мове, якую ўпершыню пачулі прадстаўнікі 132 дзяржаў. Пара б і дома на сесіях Вярхоўнага Савета гаварыць па-беларуску!*

○ **УДРУКУ З'ЯВІЛАСЯ ІНФАРМАЦЫЯ**, што ўпершыню за некалькі гадоў у прамысловай вытворчасці нашай краіны намеціўся рост. Так, у сакавіку ў параўнанні з такім жа перыядам мінулага года аб'ём прадукцыі ў супастаўных цэнах павялічыўся на 4,5 працэнта. Хочацца верыць, што гэта сапраўды так.

○ ***У НАЦЫЯНАЛЬНАЙ МАСТАЦКАЙ ГАЛЕРЭІ АДБЫЛАСЯ АФІЦЫЙНАЯ ПРЭЗЕНТАЦЫЯ НОВАЙ АКАДЭМІІ*** — *Беларускай акадэміі выяўленчага мастацтва (БелАВМ). Узначаліў новую акадэмію жывапісец Ф.Янушкевіч.*

○ **ПАІНІЦЫЯТЫВЕ ГАРАДОЦКАГА РК ПРАФСАЮЗАЎ РАБОТНІКАЎ АДУКАЦЫІ І НАВУКІ, РАЁННАЙ РАДЫ ТБМ ІМЯ Ф.СКАРЫНЫ** ў раёне прайшоў агляд беларускай песні пад дэвізам «З песняй жыве народ!» 14 педагагічных калектываў прынялі ўдзел у аглядзе, дзе былі выкананы абрадавыя, народныя і сучасныя песні.

○ ***МАЛАДЗЁЖНАЙ ГАЗЕЦЕ «ЧЫРВОНАЯ ЗМЕНА» СПОЎНІЛАСЯ 75 ГАДОЎ З ДНЯ ВЫХАДУ Ў СВЕТ ЯЕ ПЕРШАГА НУМАРА.*** *Віншуем і надалей жадаем плённай працы на ніве беларушчыны.*

○ **ПАВОДЛЕ ДАДЗЕНЫХ ПРАДСТАЎНІЦТВА ААН У БЕЛАРУСІ ЦЯПЕР У НАШАЙ КРАІНЕ ЗАРЭГІСТРАВАНА БОЛЬШ ЗА 1800 БЕЖАНЦАЎ.** Больш за ўсё спадабалася Беларусь грамадзянам з Расіі. Толькі ў 1994 годзе адтуль у нашу краіну прыбыло каля 1100 чалавек.

○ Канфедэрацыя журналісцкіх саюзаў Расіі скіравала ліст Прэзідэнту Беларусі, у якім выказана шкадаванне з прычыны абмежавання ў Беларусі свабоды слова і звальнення шэрагу кіраўнікоў сродкаў масавай інфармацыі. «Многія журналісты, — адзначана ў лісце, — працуюць у атмасферы жаху і адчуваюць прафесійны дыскамфорт». Ліст падпісаны старшынём Канфедэрацыі Эдуардам Сагалаевым.

○ ***ШАНОЎНЫЯ ЧЫТАЧЫ!*** *Пачалася падпіска на рэспубліканскія выданні на другое паўгоддзе 1996 года. На «Наша слова» можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні.*

Створана «Супольнасць»

Сёння ў адным толькі Менску афіцыйна зарэгістравана каля 800 грамадскіх арганізацый і ўдвая болей — па ўсёй краіне. Гэта — сведчанне паступовага разумення людзьмі важнасці грамадскай дзейнасці, якая робіць асобу менш залежнай ад рашэнняў улады.

У Беларусі так званы «трэці» — грамадскі сектар (пасля дзяржаўнага і прыватнага) прайшоў у сваім развіцці некалькі этапаў. На першым адбывалася патаемнае ці адкрытае супрацьстаянне таталітарнай, антыбеларускай уладзе, і легальныя грамадскія ініцыятывы мелі выгляд гістарычных, этнаграфічных ды іншых суполак. Другі характарызаваўся пераходам радыкальна настроенай часткі ўдзельнікаў нацыянальных суполак да палітычнай дзейнасці, якая падавалася ім найбольш эфектыўнай дзеля хуткай змены сітуацыі ў краіне.

Цяперашні, трэці этап стаў часам аднаўлення суполак. Бо людзі пачалі разумець: грунтоўныя пераўтварэнні нашага грамадства магчымыя толькі пасля таго, як кожная яго група зможа эфектыўна прадстаўляць сябе і абараняць свае інтарэсы.

Адной з падзеяў гэтага новага этапу стала стварэнне ў Менску Цэнтра адкрытага грамадства «Супольнасць», галоўная задача якога — спрыянне ўтварэнню ў краіне сеткі грамадскіх арганізацый розных кірункаў. Наяўнасць мноства наўрадавых арганізацый — прыкмета паўстання поўнавартаснай грамадзянскай супольнасці, якая замацуе аўтаномію беларускіх арганізацый, зробіць іх жыццяздольнымі і перспектыўнымі, здольнымі ўплываць на сітуацыю ў краіне і захаваць яе незалежнасць — лічаць стваральнікі «Супольнасці».

(Заканчэнне на с.2.)

У Фларэнцыі, дзе жыў Агінскі

На пачатку красавіка дэлегацыя беларускай грамадскасці знаходзілася з візітам у Італіі па запрашэнні мэра горада Фларэнцыі. Яе ўзначальваў старшыня Камісіі па міжнародных справах Вярхоўнага Савета Беларусі Пётр Краўчанка. Па выніках паездкі 12 красавіка ў прэс-цэнтры Вярхоўнага Савета адбылася прэс-канферэнцыя п.Краўчанкі і пасла Італіі ў Беларусі п.Джанлука Берцінета.

Галоўнай мэтай паездкі было ўшанаванне памяці выдатнага сына беларускай зямлі, кампазітара, грамадскага і палітычнага дзеяча XVIII—XIX ст. Міхала Клеафаса Агінскага. Як вядома, апошнія дзесяцігоддзе свайго жыцця Агінскі правёў у Фларэнцыі, дзе і памёр у 1833 г. Наш вялікі зямляк пахаваны ў галоўным саборы горада базыліцы Санта-Крочэ, у пантэоне самых славутых асоб Італіі побач з Мікеланджэла, Леанарда да Вінчы і Галілеа Галілеем. Як сказаў Пётр Краўчанка, ідэя ўшанавання памяці Агінскага з'явілася яшчэ тры гады таму, у яго бытнасць міністрам замежных справаў Беларусі. За гэты час, па архіўных матэрыялах, удалося даведацца, у якім дакладна доме жыў Міхал Клеафас Агінскі, а італьянскі бок дазволіў усталяваць шыльду, што яшчэ раз падкрэслівае зычлівыя адносіны італьянцаў да беларусаў. Рэч у тым, што Фларэнцыя з'яўляецца горадам-помнікам і дазвол на адкрыццё новых памятных знакаў даецца мэрыяй вельмі рэдка.

Шыльда работы маладога таленавітага менскага скульптара Валяр'яна Янушкевіча была ўрачыста адкрыта ў прысутнасці беларускай дэлегацыі, а таксама мэра Фларэнцыі, пасла Італіі ў Беларусі п.Берцінета і генеральнага консула Беларусі ў Італіі п.Шыловіча.

Грошы на памятную дошку былі ахвяраваны землякамі Міхала Клеафаса Агінскага — працоўнымі калектывамі Смаргонскага і Маладзечанскага раёнаў. У гонар беларусаў гарадской мэрыяй Фларэнцыі быў наладжаны афіцыйны прыём.

Пан Берцінета адзначыў, што гэтая імпрэза паслужыць пашырэнню ведаў пра Беларусь сярод простых італьянцаў. Студэнты фларэнцыйскай акадэміі музыкі ўжо падрыхтавалі праграму твораў кампазітара Міхала Клеафаса Агінскага і хочуць прыехаць з ёй у Менск. Добра было б, сказаў пасол, і беларускім студэнтам наведаць Фларэнцыю.

У канцы прэс-канферэнцыі Пётр Краўчанка паведаміў журналістам пра планы на будучыню. Ёсць намер ушанаваць памяць паэта Міколы Гусоўскага памятнай дошкай на мурах універсітэта г.Балоньі, дзе ён вучыўся ў 20-х гадах XVI ст. Плануецца таксама ўсталяваць мемарыяльны знак у капліцы рымскага сабора св.Клемента, дзе пахаваны вялікія славянскія асветнікі святыя браты Кірыл і Мятод. У гэтай капліцы знаходзяцца дошкі ад усіх славянскіх народаў, не было толькі беларускай. Гэта ненармальная сітуацыя павінна быць выпраўлена, і беларусамі будзе аддадзена даніна павагі людзям, якія неслі на нашыя землі хрысціянскую веру і пакінулі нам у спадчыну славянскі правапіс.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Падпалы сухастою — злачынства!

Пасля знікнення снегавога покрыва і ўсталявання цёплага надвор'я ў рэспубліцы пачынаецца паўсюднае выпальванне сухой расліннасці. Гэтая з'ява набыла настолькі шырокі ды й рэгулярны характар, што стала мацнейшым разбуральным фактарам, які ўздзейнічае на навакольнае асяроддзе. Сярод насельніцтва пануе памылковая думка, што выпальванне сухой расліннасці спрыяе яе лепшаму росту. Між тым, у выніку палаў адбываецца дэградацыя прыроды, знішчаецца расліннасць, збядняецца яе відавы склад, гінуць шматлікія від жывёлаў, птушак і насякомых, перапыняюцца працэсы глебаўтварэння, пачынаецца эрозія, забруджваецца паветра. У шматлікіх выпадках менавіта палы з'яўляюцца прычынай пажараў у лясах і на тарфяніках.

Вельмі часта падпальваннем займаюцца падлеткі, але таксама і недасведчаныя дарослыя. Практычна ўся тэрыторыя рэспублікі пакрыта слядамі гэтай разбуральнай дзейнасці. Даходзіць ужо да недарэчнасці, калі траву выпальваюць на гарадскіх газонах, у скверах і парках. Агонь не мінае і тэрыторый, якія маюць асобы ахоўны статус.

Трэба ведаць, што палы на тэрыторыі рэспублікі забаронены і з'яўляюцца дзеяннем, што адміністрацыйна ды крымінальна караецца.

Экалагічная станцыя «Ольса», Бабруйскі гарадскі савет Таварыства аховы прыроды.

Творчасць нашых чытачоў

Бальшавікі

Я помню той праклятьі час,
Калі яны знішчалі нас.

Былі зямелькі ў нас загоны,
Ды бальшавіцкія вароны,
Як хмары, знекуль прыляцелі —
Зямлю забралі, ўсё паелі.
Былі ў нас пуні і такі —
Забралі й іх бальшавікі.
Былі ў нас брычкі і вазы,
А засталося паўказы.
Былі ў нас коні і кароўкі —
Бальшавічкі іх на вяроўкі
Пад мат расійскі начаплялі
І як у бездань утапілі.
Дык потым тры-чатыры леты
Па ўзлессі конскія шкілеты
Цягалі шэрыя ваўкі —
Ім харч далі бальшавікі.
А тых, хто лепш за ўсіх рабіў,
Пагналі нелюдзі ў Сібір,
Каб там астылі ад работы...
О, людажэрцы-жываглоты!

Цяпер ізноў нас бэсцяць, крыўдзяць,
І мову нашу ненавідзяць,
Праз рэферэндум недарэчны
Стапталі сымбаль наш спрадвечны,
І нашу памяць здратавалі,
І нам у душы наплявалі.

Калі народ наш зразумее,
Што калі путы разарве —
Дык ён і сам зажыць сумее
Так, як Еўропа ўся жыве?

Ч.МАЦКЕВІЧ.
м.Радашкавічы
Маладзечанскага раёна.

— А я ў мамы-матрошкі суверэнная трошкі.

Малюнак Алеся КАРПОВІЧА.

Да ўвагі бацькоў!

Апошнім месяцам да нас даходзяць трывожныя весткі пра тое, што ў многіх школах, якія на працягу некалькіх гадоў паспяхова навучалі дзяцей па-беларуску, пэўныя работнікі адукацыі сталі або адгаворваць бацькоў запісваць дзяцей у беларускія класы, або палохаць, або проста груба адмаўляцца прымаць заявы.

Што ж здарылася сёлета? Чаму ў Беларусі, дзе апошнія 5 гадоў практычна не было сур'ёзных непаразуменняў у школах на нацыянальнай глебе, раптам пачалася масавая дыскрымінацыя беларусаў па нацыянальнай (моўнай) прыкмеце?

Так, прайшоў ганебны рэферэндум. Але хіба ён адмяніў дзяржаўнасць беларускай мовы? Не! Дзяржаўнасць беларускай мовы замацаваная арт. 17 Канстытуцыі, а святы абавязак дзяржавы падтрымліваць захаванне і развіццё беларускай мовы замацаваны ў Дэкларацыі аб суверэнітэце. Тады, можа, адменены законы «Аб адукацыі» і «Аб мовах»? Не!

У гэтых умовах мы лічым неабходным сказаць бацькам: помніце, улады мяняюцца, а Вашым дзецям давядзецца заканчваць школу ў 2007 годзе. Безумоўна, наш народ ужо не адмовіцца ад свабоды, і праз некалькі гадоў ідэалы здаровага сэнсу і дэмакратыі будуць, як ва ўсім свеце. Шкада толькі будзе змарнаванага часу і страчаных магчымасцяў.

Таму, каб не страціць час, не пазбавіць сваіх дзяцей перспектываў — аддавайце дзяцей вучыцца ў беларускія школы і класы. Калі ж Вы сутыкнуліся з цяжкасцямі пры ўладкаванні дзяцей вучыцца па-беларуску — на Вашым баку Закон і правы вучыць дзяцей на беларускай мове. Будзьце настойлівыя!

Канстытуцыя дае Вам поўнае права, каб дзеці атрымалі адукацыю на беларускай мове. Любыя спасылкі адміністрацыі школ на тое, што ў беларускі клас не набіраецца дзяцей, — незаконныя. Рэкамендуемая Міністэрствам адукацыі норма 15 ці 25 вучняў у класе — гэта норма эканамічнай абгрунтаванасці, якая ніякага дачынення да выбару мовы навучання не мае. Колькасць вучняў у класе — не бацькоўскі клопат. Школа павінна вучыць на беларускай мове і аднаго вучня, што рабілася нават у 80-я гады. За невыкананне гэтага юрыдычную адказнасць нясе дырэктар школы.

Што рабіць,

калі адмаўляюцца прыняць Вашую заяву для навучання дзіцяці па-беларуску?

Запішыце прозвішча, імя, пасаду настаўніка, які вядзе прыём дакументаў, а таксама прозвішча і імя дырэктара школы, зноў карэктна папрасіце прыняць заяву і зарэгістраваць яе ў спецыяльным журнале.

Калі Вам зноў адмовяць, папрасіце напісаць прычыну адмовы Вашай заяве і засведчыць яе подпісам. Калі ж гэтага настаўнік не выканае — патрабуйце, каб гэта зрабілі завуч або дырэктар школы.

Калі, нягледзячы на ўсе намаганні, Вам адмаўляюць у прыёме заявы, звяртайцеся па дапамогу па наступных тэлефонах:

г.Менск

— Заводскі раён 46-98-28, 24-69-13;

— Ленінскі раён 21-09-24;

— Маскоўскі раён 71-07-52, 71-95-16;

— Першамайскі раён 60-12-74 (з 19 да 22 гадзін);

— Фрунзенскі раён 50-05-54;

— Цэнтральны раён 34-07-61, 37-56-12;

— астатнія раёны Менска 33-50-12;

іншыя рэгіёны Беларусі (0172) 33-25-11, (0172) 46-46-91, (0172) 33-50-12.

Таксама пішыце на адрас: 220034, г.Менск, вул. Румянцава, 13, ТБМ.

Чыноўнікі імкнуцца русіфікаваць школу, не пакінуўшы дакументальных слядоў. Таму настойліва просім дасылаць нам звесткі аб кожным парушэнні. У звестках пастарайцеся напісаць:

— у якой школе Вам адмаўлялі ў праве вучыць дзіця па-беларуску або спрабавалі гэта зрабіць;

— прозвішча, імя і пасаду таго, хто гэта рабіў;

— ці мае школа статус беларускай і колькі было там беларускіх класаў у мінулым годзе;

— прозвішча дырэктара школы;

— коратка апішыце абставіны, якімі суправаджаліся Вашыя «прыгоды»: на якой падставе Вам адмаўлялі, хто і што казаў, чым палохалі і г.д.;

— свой адрас, тэлефон.

Мы спадзяёмся на вашу настойлівасць.

Грамадскі каардынацыйны камітэт абароны беларускай мовы.

Калі да Вас паступіла просьба аб дапамозе або інфармацыя пра адмову бацькам вучыць дзяцей па-беларуску,

— сустрэньцеся з чалавекам, які сутыкнуўся з парушэннем, падрабязна распытайце яго і занатуйце абставіны;

— парайце дзейнічаць згодна часткі «Што рабіць», а таксама знайсці сярод бацькоў тых, хто хоча, каб дзеці вучыліся па-беларуску (звесткі павінны быць у школе);

— калі і ў гэтым выпадку яму будзе адмоўлена, дапамажыце звярнуцца пісьмова да старшыні райвыканкама (можна заадно і да адпаведнай дэпутацкай камісіі, у прэсу) са скаргай. Захавайце копію скаргі ў сябе. Схадзіце на прыём да заг. РАА;

— калі станоўчых вынікаў не будзе, то трэба выходзіць праз камітэт абароны мовы на Міністэрства адукацыі ці пракуратуру.

Памятайце! Ніводнае парушэнне не павінна застацца па-за ўвагай. Таму варта апекавацца над выразным кожнай справы. Акрамя таго, Вы павінны мець копіі ўсіх папер, якія датычацца справы.

1. Школа №____
2. Прозвішча, імя дырэктара (завуча)____________
3. Спецыялізацыя____________
4. Статус (бел. ці не)____________
5. Колькі бел. класаў было ў мінулым годзе?______
6. Колькасць заяў у 1-я: бел. кл.____, рус. кл.____
7. Ці ёсць заявы на перавод вучняў старэйшых класаў на рус. мову?
Колькі: 2-гі кл.___ 4-ы кл.___ 3-і кл.___ ___ ___ ___
8. Адрасы і тэл. бацькоў, якія падалі заявы ў бел. кл.____________
9. Абставіны наведвання школы (коратка апішыце)____________
10. Адказны за збор інфармацыі____________.

Але!

У мясце Чырвоная Слабада Салігорскага раёна (гістарычная назва — Вызна) у скверы, у самым цэнтры злачынцы знішчылі асвечаны святарамі праваслаўнай, каталіцкай і уніяцкай канфесій памятны крыж, пастаўлены там у гонар 75-годдзя Слуцкага збройнага чыну восенню мінулага года.

Старшыня Нацыянальнага камітэта па святкаванні юбілею Мікола Купава перад тым, як ад'язджаць з крыжом у тое месца, выказаў занепакоенасць, што могуць быць правакацыі.

ны помнік пастаўлены тут і асвечаны, застаўся па-за ўвагаю мясцовых уладаў як культурна-гістарычны аб'ект, які ўсё ж трэба ахоўваць, бараніць ад замахаў цемрашалаў?

Чаму, калі ўсё ж такое адбылося, тутэйшыя праваахоўныя органы не распачалі расследаванне?

Мусіць, свята на гэткія адносіны да памятнага крыжа праліваe расповяд Марыі Мацюкевіч:

— Калі мы па Чырвоную Слабадзе несла крыж да нашых сяброў, каб там яго захаваць, нам насустрач

Святатацтва ў Чырвонай Слабадзе

Але вызнянцы сустрэлі дэлегацыю з прыязню. Праўда, троху паскандаліў тутэйшы праваслаўны святар, якому не спадабалася канфігурацыя крыжа: маўляў, гэта не той крыж. І хаця людзям было абвешчана, што крыж з дабраславення экзарха і мітрапаліта Філарэта асвечаны святарамі трох асноўных хрысціянскіх канфесій Беларусі, з натоўпу нехта крыкнуў: «няправільны крыж» будзе ўсё роўна знішчаны.

Абяцанне ўчыніць святатацтва здзейснена. Як сведчаць людзі, крыж быў спілаваны недзе ў студзені 1996 года і быў занесены снегам. Але як толькі растаў снег, усярэдзіне красавіка, старшыня Салігорскай філіі ТБМ імя Ф.Скарыны Марыя Мацюкевіч, старшыня Салігорскай рады БНФ «Адраджэнне» Феафан Раманоўскі і яшчэ два энтузіясты — Міхась Казак і Міхась Ждановіч — дабраліся да Чырвонай Слабады, паднялі з зямлі крыж і перадалі яго на захаванне надзейным людзям.

Чаму ж гэты, практычна народ-

трапіліся двое міліцыянтаў. Яны толькі пацікавіліся ў нас, ці не ў Салігорск мы вязём крыж. Мы сказалі, што нясём да сваіх надзейных сяброў на захаванне. Іх такі адказ поўнасцю задаволіў. Яны не спыталіся, што мы ведаем пра злачынства, ніякіх пратаколаў не склалі. Пайшлі далей па сваіх справах. Карацей, праявілі абыякавасць...

Зразумела, заўважыла слушна Марыя Сцяпанаўна, калі б нехта зруйнаваў помнік Леніну, то даўно б закруцілася крымінальная справа і злачынцы былі б выкрытыя. А то крыж. Ды яшчэ не ўладамі, а грамадскасцю, бач, стаўлены...

Як паведаміла сп.Мацюкевіч, салігорская нацыянальна-дэмакратычная грамадскасць факт святатацтва без увагі не пакіне і звернецца ў мясцовыя праваахоўныя органы з адпаведнай заявай. Усё будзе залежыць ад таго, наколькі яны акажуцца дэпалітызаванымі і шануюць законнасць...

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА.
г.Салігорск.

Чытаем

Прыемнае ўражанне

Нядаўна ў газеце Саюза палякаў Беларусі «Głos znad Niemna» трапілася мне цікавая публікацыя. Чытачка Алена Андрыца са Смаргоншчыны піша ў рэдакцыю, што ніколі не вучылася ў польскай школе, да нядаўняга часу не ўмела па-польску чытаць, а газета ёй падабаецца. Яна дасылае ў рэдакцыю свой верш па-беларуску і просіць, каб менавіта на беларускай мове ён быў змешчаны на старонках газеты. Гэта яшчэ раз падкрэслівае, што сапраўдны патрыёт сваёй Радзімы незалежна ад нацыянальнага паходжання ці канфесійнай прыналежнасці абірае для сябе беларускую мову і культуру, адначасова любячы і шануючы мову і культуру іншых народаў.

Няхай задумаюцца над гэтым усе дамарослыя «інтэгратары» і «збіральнікі» славянскіх земляў» на аснове праваслаўя і расійскасці, беларускіх патрыётаў не так ужо мала, як вам здаецца.

А верш сапраўды напісаны добра.

А.Н.

Сустрэнуцца навукоўцы Беларусі і Германіі

Беларуска-нямецкі «круглы стол» па пытаннях культуры адбудзецца 29—30 красавіка ў Менскім міжнародным культурна-адукацыйным цэнтры. Яго ладзілі Нацыянальна-асветніцкі цэнтр імя Ф.Скарыны супольна з нямецкімі калегамі пры падтрымцы Прыорбанка і фонду Эберта ды нямецкіх прыватных фундатараў.

На ім разглядаліся пытанні гісторыі беларускай эміграцыі ў Германіі, гісторыі Другой сусветнай вайны, нямецкай сістэмы адукацыі, а таксама пытанне актывізацыі дзейнасці і пашырэння кантактаў паміж беларускімі і нямецкімі філалагамі-беларусістамі.

А.Н.

Але!

Якая ўлада, такая і мова?

Калі я прачытаў у № 13 «Нашага слова» нататку «Папeрад бацькі...» сваёй жонкі, жанчыне далёка не нацыяналістычнага кшталту (у яе атэстаце сталасці супраць беларускай мовы і літаратуры стаяць прочыркі), яна абурана выкрыкнула: «За тое трэба судзіць!»

Суд судом, будзем хіба што спадзявацца на Божы. Горш іншае. У час нядаўняга рэферэндуму па двухмоўю поўнае раўнапраўе абедзвюх дзяржаўных моў нам абяцалі ні хто-небудзь, а вышэйшыя кіраўнікі нашай дзяржавы — нашы, так бы мовіць, важакі. Пакуль іх словы ў корані разыходзяцца са справамі. І ў сувязі з гэтым, крый Божа, нават уявіць, што можа адбыцца з грамадствам, асабліва ў такі вось, як у нас, цяжкі, пераходны перыяд, калі яно (грамадства) перастане верыць сваім важакам!

Ці яшчэ вось адно ўражанне на тую ж тэму. У «Нашым слове» была нейк надрукавана мая невялічкая замалёўка «Каліласачка», дзе ўскосна адзначалася, што ў дзіцячым садку, які наведвае мая ўнучка, увесь выхаваўчы працэс паспяхова здзяйсняецца на беларускай мове. І вось — маеш! Прыходжу неяк дамоў і застаю дачку за перакладам на расійскую мову з беларускай даволі ёмістай кніжкі — апытальніка для дашкольных устаноў.

— Навошта тое? — пытаюся.

— Улада змянілася, — жартуе перакладчыца. — Раней дзяцей выхавальніцы вучылі весці нескладаныя дыялогі на беларускай мове. Дзеці прывыклі да мовы, да пытанняў кшталту «Як тваё прозвішча?», «Дзе працуюць твае бацькі?» І вось нечаканая ў садок засядаць прадстаўнікі ГАА (гарадскога аддзела адукацыі) з праверкамі, у час якіх вялі з дашкалятамі адзначаныя вышэй дыялогі прынцыпова толькі па-расійску. Вось і пачалася блытаніна «бацькоў» з «родителями», вуліц «Кастрычніцкіх» з «Октябрьскими» і г.д. Карацей — колам лома не пераб'еш. Давялося тэрмінова перабудоўвацца. Вось нам і дасталася роля перакладчыкаў.

Ці ж не тое самае «Папярэд бацькі...» і ў гэтым выпадку? Але ж, што тут скажаш? Ды і што, калі скажаш? Вось каб сам Бацька сказаў! І не так, агульнымі фразамі, а канкрэтна, па-Прэзідэнцку!

Ул.ХРЫСЦЮК,
г.Брэст.

Плаціць давядзецца народам

Цяжка назіраць, як вышэйшыя кіраўнікі Беларускай дзяржавы раз за разам абіваюць парогі Маскоўскага Крамля і, становячыся на калені, просяцца ў суседскую хату з жабрацкім выглядам. Так і хочацца тады сказаць: Апамятайцеся і ўстаньце! Вы прадстаўляеце 10-мільённы беларускі народ, які ва ўсе часы сваёй складанай гісторыі кармі ў сябе сам, нягледзячы на тое, што яго яшчэ і абіралі-рабавалі. Замест таго, каб спрыяць выхаду сваёй краіны з крызісу, мадэрнізацыі, пераабсталяванню яе прадпрыемстваў, нацыянальна-культурнаму адраджэнню, станаўленню Беларусі як годнай, незалежнай дзяржавы, вы колькі ўжо часу просіце, просіце... Ды ніхто вам нічога задарма не дасць! Народ у Расіі ў пераважнай большасці выказваецца прагэта права. Трэба будзе плаціць. Плаціць самым дарагім — незалежнасцю, тэрыторыяй і ўрэшце самім народам. Не дай Бог, каб кіраўніцтва Беларусі на такое пайшло, бо гэта велізарная пагроза існаванню новых пакаленняў беларусаў, гэта будучая нестабільнасць краіны.

Эдуард АБРАМЕНКА,
авіяінжынер.
Расія, Маскоўская вобл.

Створана «Супольнасць»

(Заканчэнне. Пачатак на с.1.)

Але гэта не азначае, што цэнтр будзе падтрымліваць арганізацыі выключна нацыянальныя і адраджэнскія. Ён гатовы аказаць дапамогу і іншым ініцыятыўным групам. Дапамога беларускім, хай толькі ў тэрытарыяльным сэнсе, арганізацыям павінна даваць беларусамі, якія мусяць дзейнічаць экспансіўна. Гэта адзін з пастулатаў стваральнікаў цэнтра, сярод мэтаў якога не толькі структураванне грамадства, але і яго нацыянальная кансалідацыя.

Якія арганізацыі ці суполкі могуць разлічваць на дапамогу «Супольнасці» і які выгляд яна будзе мець? Нагадаем, што існуе мноства арганізацый, створаных і апекаваных уладамі: Таварыства ратавання тапельцаў, Таварыства прыязні з замежнымі краінамі, Камітэт абароны міру ды іншыя, грамадскі статус якіх шмат у каго можа выклікаць сумнеў. Таму на падтрымку цэнтра могуць разлічваць не гэтыя, а тыя арганізацыі, як зарэгістраваныя афіцыйна, так і нефармальныя, якія ўзніклі ў выніку рэалізацыі ініцыятываў саміх грамадзян і трымаюцца на іхнім энтузіязме. Гэтыя арганізацыі і суполкі з цягам часу могуць разлічваць на юрыдычную спамогу у справе, напрыклад, іх рэгістрацыі ці адкрыцця

банкаўскіх рахункаў, тэхнічную (магчымасць бясплатна карыстацца кампутарам, ксераксам, факсам ці электроннай поштай) ды інфармацыйную — звесткі пра аналагічныя арганізацыі і іх адрасы, што створыць магчымасць супрацоўніцтва і ўзгаднення іх дзейнасці. І апошні, але, магчыма, самы важны від падтрымкі — фінансавы. Тут трэба патлумачыць: уласных вольных сродкаў цэнтр «Супольнасць» не мае. Але ён гатовы дапамагчы беларускім арганізацыям наладзіць сувязь з замежнымі ды міжнароднымі фондамі і даць практычныя рэкамендацыі ў справе напісання заявак на гранты да гэтых фондаў.

Час спытаць, кім створаны цэнтр «Супольнасць»? Яго заснавальнікі — прыватныя асобы, частка якіх пачынала сваю грамадскую дзейнасць каля дзесяці гадоў таму яшчэ ў Канфедэрацыі беларускіх суполак, а іншыя належаць да сучаснага маладзёжнага і студэнцкага руху. Цэнтрам кіруе Рада, у склад якой уваходзяць А.Бяляцкі, В.Вячорка, В.Глушко, Г.Саганові́ч, А.Міхалевіч ды іншыя асобы, якія разумеюць важнасць грамадскіх ініцыятываў ды іх юрыдычнага афармлення.

Якую перспектыву бачаць перад сабой заснавальнікі «Супольнасці»? На іхні погляд, прызначэнне цэнтра — не кіраванне іншымі арганізацыямі, а стварэнне спрыяльных умоў іх дзейнасці. Мае быць створаны электронны банк інфармацыі, у якім будуць сабраныя звесткі аб грамадскіх аб'яднаннях краю, іхніх ініцыятывах і планах. Гэта дасць магчымасць дзеючым цяпер паасобку суполкам атрымаць звесткі адна ад адной, каардынаваць свою дзейнасць ды, урэшце, асэнсаваць людзям — іх удзельнікам — сваё месца ў грамадскім жыцці. Важнасць яго разумення дае прыклад грамадскіх рухаў Еўропы. Так, у Валіі (Вялікая Брытанія) удзельнікам якой-небудзь грамадскай арганізацыі з'яўляецца кожная трэцяя асоба. Гэтыя арганізацыі маюць вялікі ўплыў на краёвыя і мясцовыя ўлады, на органы самакіравання, фармуюць грамадскую думку і з'яўляюцца, па сутнасці, інструментам рэалізацыі дэмакратыі.

Зразумела, што падобны стан рэчаў у Беларусі можа паўстаць толькі праз шмат гадоў,і таму сёння «Супольнасць» арыентуецца на дасягненне больш рэальных мэтаў, у прыватнасці, фармавання «трэцяга сектара» беларускімі рукамі і адпаведна беларускаму разуменню, а не паводле пазычанага ў некага ўзору.

Для тых нашых чытачоў, якія зацікаваўцца дзейнасцю цэнтра «Супольнасць», падаем яго адрас: 220040, Менск, а.с. 208.

Падрыхтаваў У.П.

Беларускі крыж

Лявон БАРШЧЭЎСКІ,
кандыдат філалагічных навук

З сям'і адродзіцца Беларусь

(З выступлення на канферэнцыі «Дыскрымінацыя беларускай мовы»)

Сталася так, што беларуская мова зрабілася адным з галоўных аб'ектаў палітычных спрэчак розных бакоў у Беларусі перабудовачнай і постперабудовачнай пары. Перад выбарамі ў Вярхоўны Савет 1990 года тагачаснае кіраўніцтва КПБ, Вярхоўнага Савета БССР і Саўміна, напалоханае магчымасцю перамогі на іх кандыдатаў ад шырокага Народнага Фронту, ліхаманкава пачало замольваць свае грахі па пытаннях Чарнобыля і беларускай мовы. Таму за некалькі дзён да выбараў упершыню былі апублікаваныя чарнобыльскія карты, а яшчэ раней, 26 студзеня 1990 года, прыняты вельмі памяркоўны і асцярожны «Закон аб мовах у Беларускай ССР». У выніку тых выбараў прыхільнікі беларушчыны атрымалі пэўную істотную падтрымку — у выглядзе Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны на чале з паважаным Нілам Гілевічам. Менавіта пад ціскам Камісіі была прынята Дзяржаўная праграма развіцця і пашырэння беларускай мовы да 2000 года, дзе вызначалася пэўнае, хоць і вельмі сціплае, фінансаванне беларусізацыі, а галоўнае, што былі вызначаны некаторыя канкрэтныя захады ў пашырэнні сферы афіцыйнага ўжытку нашай мовы.

Час, аднак, мяняўся, і адміністрацыйныя спосабы вырашэння застарэлай праблемы абыякавасці многіх беларусаў да сваёй спадчыны ўсё менеі і менеі маглі прыносіць нейкія станоўчыя вынікі. Тым не менш да прыходу сённяшняй выканаўчай улады адкрытай палітычнай дыскрымінацыі беларускай мовы ўжо не было. Былі звычайная лянота чыноўнікаў, велізарныя фінансавыя праблемы ў рэалізацыі шмат якіх карысных задумаў, ёрніцтва камуністычнай і так званай ліберальнай прэсы.

Чаму ж такое магло адбыцца на нашай зямлі? Чаму палітычная дыскрымінацыя нашай мовы нават прыхільна ўспрымаецца вялікай колькасцю нашых суродзічаў?

Трэба выразна сабе ўсведамляць, што дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі адбывалася і адбываецца не толькі ў выніку дзейнасці акупацыйных і «сваіх» уладаў; яе праводзіць у жыццё і большасць нашага насельніцтва. У гэтым мне бачыцца спецыфіка развіцця моўнай сітуацыі ў нашай краіне.

Ні ў якім разе не трэба заплюшчваць вочы і рабіць выгляд, нібыта мы не ведаем, што менавіта вялікая частка беларускай інтэлігенцыі ў розныя эпохі добраахвотна адмаўлялася ад матчынай мовы, пакідаючы яе волі лёсу. Прычым гэта адбывалася і тады, калі пераважная большасць беларускага жыхарства ведала нашу мову і карысталася ёю штодня. Гэтак было за часамі Рэчы Паспалітай, у эпоху Расійскай імперыі, так было і ў Беларусі міжваеннай, пад Саветамі і пад Польшчай. Вядома ж, такія жахлівыя падзеі, як вайна з Масковіяй у сярэдзіне XVII стагоддзя, бальшавіцкія рэпрэсіі і сусветныя войны спрыялі фізічнаму вынішчэнню нашай інтэлігенцыі, але ж і сярод гэтых незлічоных ахвяраў нацыянальна свядомыя нашы суродзічы складалі адносна невялікую частку. І тады, і цяпер наша інтэлігенцыя была (і ёсць) вельмі прагматычнаю. Матэрыялізм (дарэчы, як і бязбожжа) панавалі і пануюць у думках большасці яе прадстаўнікоў. Адпаведна, ёй не хапала і цяпер бракуе ідэалізму. Узгадайма і нядаўнюю гісторыю. Членаў кампартыі на душу насельніцтва ў Беларусі было больш, чым дзе яшчэ ў свеце. І, нягледзячы на тое, што існавалі пэўныя абмежаванні зверху ў прыёме ў гэтую партыю для тых, хто працуе ў духоўнай сферы, шмат хто з іх пішчом імкнуўся туды, каб зрабіць хоць якую кар'еру. І кампартыя з яе афіцыйнай дактрынай матэрыялізму і атэізму аб'ектыўна вельмі адпавядала патаемным памкненням шмат каго з беларускіх інтэлектуалаў: гэтыя людзі ішлі ў КПСС шчыра, што б яны потым ні гаварылі...

Мне даводзілася бываць і нават нейкі час гасцяваць у сем'ях настаўнікаў, дактароў, навукоўцаў, інжынераў у Германіі, ЗША, Канадзе, Бельгіі, Польшчы... Паверце, ані разу я не чуў там размоваў сямейнікаў пра тое, што надоечы куплена, а што трэба, у што б тое ні стала, купіць. Ні разу не чуў перамывання костак калегам па працы з надуманых або і сапраўдных прычынаў. Нямецкія настаўнікі, сабраўшыся суботнім вечарам на пікнік, разважаюць пра тое, як можна палепшыць справы ў іх гімназіі або школе. Любяць таксама з гордасцю апавядаць пра сваіх дзяцей, іншых сямейнікаў. Многія нашыя настаўнікі гавораць паміж сабою (нават у настаўніцкім пакоі) зусім не пра таямніцы навучання школьнікаў.

Ці ж не феномен нашай нацыі ў тым, што часцяком нават сярод настаўнікаў беларускай мовы, абыякавых да гэтай самай мовы, у працэнтных адносінах аніяк не меней (а можа, і болей), чым сярод настаўнікаў іншых дысцыплінаў? Ці ж пра павагу да сябе і да сваіх навучэнцаў сведчыць той факт, што пераважная большасць настаўнікаў-беларусазнаўцаў па сёння не карыстаецца гэтай моваю у перапынках паміж заняткамі і ў часе пазакласных мерапрыемстваў? А ці шмат у каго сярод гэтых настаўнікаў дзеці, мужы (жонкі) любяць беларускую мову і карыстаюцца ёю ў штодзённым жыцці? Пры гэтым я схіляю галаву перад тымі тысячамі нашых настаўнікаў беларускай мовы і іншых дысцыплінаў, якія шчыра працуюць на нялёгкай ніве нацыянальнага Адраджэння.

З'яву масавага адмаўлення нават падрыхтаванай нашай інтэлігенцыі ад карыстання беларускай мовай можна было растлумачыць у 30-я гады, калі іншыя павадзіны маглі прывесці ў Курапаты. Сённяшняе падобныя тлумачэнні ўсё ж такі выглядалі б недарэчна.

Вядома, у такой рэальнай сітуацыі дапамогу ў выхадзе нашай інтэлігенцыі з гэтага рабскага стану магла б аказаць выверaная, скансянтраваная на падтрымцы ўсяго беларускага дзяржаўная палітыка. На жаль, з вядомых нам усім прычынаў, такой палітыкі няма. Сёння знішчаецца нават апошняе апірышча падтрымлівання беларускасці сярод шырэйшых колаў нашага грамадства — дзяржаўнае кнігавыдавецтва на беларускай мове. Што да беларускамоўнай школы, беларускамоўнага ВНУ, то яны маюць шанец выжыць толькі калі ў іх будуць працаваць найлепшыя прафесары, выкладчыкі, настаўнікі, калі адукацыя на беларускай мове сапраўды будзе на галаву вышэйшая за адукацыю на расійскай.

У Законе «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь», над праектам якога давялося працаваць і мне, была зроблена спроба крыху падправіць згаданы вышэй «Закон аб мовах» — праз увядзенне наступнай фармулёўкі абзаца 2 артыкула 6: «Беларуская мова з'яўляецца асноўнай моваю выхавання і навучання ў дзіцячых дашкольных і навучальных установах». Гэта было самае большае, чаго можна было дамагчыся з Вярхоўным Саветам 12-га склікання. Пры гэтым аўтары законапраекта не мелі ілюзій наконт ступені магчымага выканання названага палажэння ў бліжэйшай будучыні. Мэта ставілася хутчэй іншая: прымусіць інтэлігенцыю і менш адукаваную частку нашага грамадства хоць бы элементарна паважаць беларускую мову і яе носьбітаў, паменшыць боязь нашых суродзічаў адносна перспектываў свайго існавання ў Рэспубліцы Беларусь. У прынцыпе гэтую сваю функцыю законы «Аб адукацыі» і «Аб мовах» выканалі. Цяпер, прынамсі, амаль няма такіх асобінаў, якія б наважваліся адкрыта сцвярджаць, што беларуская мова прыдуманая, штучная, што на ёй ніхто не размаўляе і г.д. Што праўда, з самых высокіх трыбун яшчэ можна пачуць, нібыта ёсць мовы лепшыя і горшыя і што беларуская мова да першых не належыць...

Але не гэта сёння галоўнае. Не галоўнае і тое, як галасавалі нашы суграмадзяне на так званым рэферэндуме 14 траўня 1995 года. Галоўнае — павышаць колькасць жывых носьбітаў беларускай мовы, зважаючы на тое, каб гэта былі найперш людзі аўтарытэтныя ў розных сферах жыцця. Каб, дарэчы, такое адбывалася, мець беларускую сям'ю ці не важней, чым беларускамоўную школу ці нават універсітэт. А калі сказаць дакладней, дык менавіта ад беларускай сям'і можа пачацца нармальная, не на паперы, школа, можа пачацца беларускі універсітэт. Не забывайма, што ні Скарына, ні Купала, ні браты Луцкевічы, ні Багдановіч не атрымлівалі сваю асноўную адукацыю па-беларуску. Не атрымліваў яе ні я, ні шмат хто яшчэ са свядомых адраджэнцаў. І геніі нашае нацыі, і мы (у меру нашых сціплых магчымасцяў) імкнуліся і будзем імкнуцца зрабіць так, каб любыя набытыя гуманістычныя веды служылі і нашай мове. Не стварыўшы значнай колькасці дыяспары свядомай беларускай інтэлігенцыі, мы так і будзем пачуваць бяднымі родзічамі на сваёй радзіме.

Высновa, можа, крыху зажорсткая, але, мяркую, справядлівая: палітычная дыскрымінацыя беларускай мовы — гэта найперш вынік прагматычнага дэтэрмінізму і прыстасавансва беларускай інтэлігенцыі. Менавіта з яе асяроддзя выйшлі шмат якія душыцелі нашай мовы і культуры. А Скарыны, Цяпінскія, Каліноўскія, Багушэвічы, Купалы, Ластоўскія будуць нараджацца ў будучым не дзякуючы падтрымцы чыноўнікаў розных рангаў, а як вынік пашырэння колькасці свядомых беларускіх сем'яў.

Малюнак Алеся КАРПОВІЧА.

Чытаем **Чытаем**

Бестэрміновы запыт дэпутата

Кніга Яўгена Цумарава не з'яўляецца ў жанравым вызначэнні нечым адмысловым у звычайным разуменні гэтага слова. Гэта не той выпадак, калі можна спакойна разважаць пра мастацкасць і дакументальнасць, праўду вобраза і праўду жыцця.

«Першы мікрафон» — гэта сведчанне (і, відаць, першае) дэпутата 12-га склікання Вярхоўнай Рады Беларусі пра тое, як у Авальнай зале Дома ўрада і ў шырокіх колах грамадскасці напрацоўвалася і выпрацоўвалася канцэпцыя постсавецкай незалежнай Рэспублікі Беларусь. І гэта галоўная каштоўнасць выдання.

Кніга Яўгена Цумарава (а яна рыхтавалася да друку ў дарэферэндумаўскі перыяд) сёння дае шырокую карціну таго, як дэпутаты-патрыёты ў Авальнай зале адстойвалі правa на існаванне духоўных каштоўнасцяў нацыі, яе гісторыі, культуры і мовы. Таму пасля 14 траўня 1995 года змест гэтага зборніка набыў трагічнае гучанне: уведзенае ў зман насельніцтва хай і нязначнай большасцю ад колькасці тых, хто мае права голасу, але нанесла адчувальны ўрон беларускасці, а нязначная ад згаданай колькасці меншасць здолела адмяніць спрадвечную сімволіку Беларускай дзяржавы: бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня».

Кніга «Першы мікрафон» папярэджвае: глядзіце, якіх высілак каштавала заваёва пачэснага пасаду ў свеце для ўсёй беларушчыны і як усё гэта з-за неабачлівасці адных, цемнаты другіх і здрады трэціх сплюгаўлена і растаптана.

Вось чаму, гартаючы зборнік, я найперш вярнуўся да таго драматычнага эпізоду 3 сакавіка 1994 года ў Авальнай зале, калі нацыянальна свядомыя дэпутаты ўпарта змагаліся за годнае месца роднага слова як адзінага дзяржаўнага ў новай Канстытуцыі.

Давайце згадаем той гістарычны момант. Каб занатаваць у адпаведны артыкул палажэнне, што беларуская мова з'яўляецца адзінай дзяржаўнай мовай нашай краіны, не хапае канстытуцыйнай большасці. Некалькі галасоў! Старшыня камісіі ВС, народны паэт Ніл Гілевіч пераконвае дэпутатаў прагаласаваць яшчэ раз за наша шматпакутнае слова. Ён, знакаміты паэт, збіральнік фальклорных багаццяў, вучоны, перакладчык, горды па сваёй прыродзе чалавек, ледзь не на калені гатовы стаць перад прамымі спадкаемцамі тых, хто душыў ды нішчыў беларусаў як этнас. Бо гаворка ішла пра будучыню народа, пра самы каштоўны набытак нацыі — мову! Вось як гэта гучыць у стэнаграфічным запісу — сухім дакуменце.

«Гілевіч Н.С.... Я звяртаюся да нашых рускіх братоў, — у гэтай зале, у дэпутацкім корпусе вас 70 чалавек. Звяртаюся да вас, браты нашы палякі, украінцы, яўрэі — вас тут больш 20. Падтрымайце вы перш за ўсё! Не бярыце грэх на душу! Шаноўныя дэпутаты Новікаў, Гетц, Гарэлік і іншыя, вазьміце вы слова! Вы звярніцеся да залы і скажыце, што пасля таго генацыду над беларускай мовай, які цягнуўся дзесяцігоддзямі і стагоддзямі, трэба аднавіць беларускую мову ў правах. Вы, шаноўны дэпутат Грабанаў, вельмі красамоўна выступаеце, але — вазьміце назад вашу прапанову аб рэферэндуме па мове. У гэтай вашай прапанове святатацтва, кашчунства ў сто разоў больш, чым праўды. Няўжо вы гэта не разумееце?!»

Стараецца разварушыць сэрцы і душы сваіх расійскіх суродзічаў расіец па нацыянальнасці, вядомы дзеяч БНФ «Адраджэнне» Лявон Баршчэўскі («Трэба падумаць пра сябе, пра дзяцей, якіх ні на які рэферэндум мы не выведзем і якія толькі да пятага класа ў беларускіх школах давучыліся...»).

Тады Ніл Гілевіч і Барыс Гетц (цяпер нябожчык) здолелі дамовіцца між сабою. У Канстытуцыю беларуская мова ўвайшла як дзяржаўная. Расійская — таксама адвялі не меншую ролю: быць мовай міжнародных зносін Рэспублікі Беларусь.

Сярод іншых матэрыялаў, так бы мовіць, не аратарскага мастацтва, падаўся актуальным і ўзноўлены ў кнізе артыкул аўтара «Прэзідэнт ці парламент», апублікаваны на старонках «Народнай газеты» 25 чэрвеня 1992 года. Тады толькі пачыналіся спрэчкі наконт таго: трэба ўводзіць у дзяржаве інстытут прэзідэнцтва або пакінуць Беларусь парламенцкай рэспублікай? Выступаючы за прадстаўнічую форму кіравання краінай, аўтар піша:

«Ёсць яшчэ адно вельмі істотнае «калі»: ці будзе абраны цяпер, калі дзяржаўныя і грамадскія нацыянальна-адраджэнскія інстытуты не атрымалі належнага развіцця, Прэзідэнт незалежнай Беларусі прадстаўляць карэнныя інтарэсы беларускай нацыянальнай супольнасці і імкнуцца да ажыццяўлення ідэй адраджэння Бацькаўшчыны?»

Бо вельмі можа здарыцца, працягвае аўтар, што «народ Беларусі атрымае не чаканы бублік, а дзірку ад яго. Бублік падзеліць між сабой старая і новая наменклатуры...»

Што ж, з вышыні 1996 года можна сказаць адно: перасцярогі былі недарэмныя.

Валодаючы багаццем фактаў, ведаючы праблемы, аўтар выступаў з артыкуламі, якія мелі шырокі рэзананс, але застануцца і жывымі дакументамі эпохі. Як гэта:

«...Газета «Правда»... надрукавала ліст, адрасаваны прэзідэнту Расіі Барысу Ельцыну, які, сцвярджалася, быў падпісаны сямюстамі выкладчыкамі і студэнтамі Віцебскага педагагічнага інстытута. Як чытач упэўніцца ніжэй, гэта не зусім так. Больш таго, ліст, як паведамляе рэктар інстытута В.Вінаградаў, у калектывах нідзе не абмяркоўваўся» і ў навучальнай установе «даведаліся пра яго з некаторых газет». Некаторыя выкладчыкі і студэнты яго падпісалі, але ў большасці выпадкаў на лісце стаяць нерасшыфраваныя «кручкі», а сапраўдныя яго аўтары засталіся невядомымі, як, напрыклад, «нехта А.Фёдараў», які не працуе ў інстытуце.

Гэта вытрымка з артыкула «Пра два «языкі», якія час ад часу паказваe «змяя, або гульня ў мыльныя бурбалкі як сродак самавырашэння» («Наша слова», 5.05.93).

«Гісторыя вучыць разумных, — піша ў заключэнні аўтар. — Спадзяёмся, ёсць такія і сярод аматараў фальшывак і ананімак, якія з хваравітым пастаянствам пішуць луху, выдаючы «яе за «волю народа», закідваючы ёю то органы ўлады, то сродкі масавай інфармацыі. Добра, што няма паштовай скрынкі «на небеси», інакш што падумаў бы пра некаторых чалавечых істот Усявышні. Меў рацыю незабыўны У.Караткевіч: два языкі мае змяя, а народ можа мець адну родную мову».

Шмат што з неаслабнай цікавасцю перачытваецца з тэксту зборніка. І ўсё будзіць успамін пра тое, якую будучыню закладваў парламент 12-га склікання, ягоная нацыянальна-дэмакратычная апазіцыя беларускай мове і культуры. І ўсё трывожыць сэрца і душу.

Добра, што трывожыць. Добра, што выйшла гэта кніга, кніга — бестэрміновы дэпутацкі запыт да нашага сумлення.

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА.

Братэрства

Палессем зачараваны

Мікіта Ілліч Талстой — праўнук Льва Мікалаевіча Талстога — адзін з выдатных вучоных-славістаў нашага часу, акадэмік Расійскай акадэміі навук, член Аўстрыйскай і Македонскай акадэмій навук, прафесар Маскоўскага універсітэта. Ён нарадзіўся 15 красавіка 1923 года ў югаслаўскім горадзе Вршац. Ягоны бацька Ілля Ілліч пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі разам з братам пераехаў у Югаславію. Там ён ажаніўся з Вольгай Міхайлаўнай, таксама эмігранткай з Расіі. Пасля таго, як у іх нарадзіўся сын Мікіта, сям'я пераехала ў Бялград, дзе Мікіта Ілліч у 1941 г. скончыў руска-сербскую гімназію. У гады нямецка-фашысцкай акупацыі Ілля Ілліч, каб пракарміць сям'ю, рамантаваў абутак. Гэтаму рамяству навучыў яго дзед — Леў Мікалаевіч. Але зарабляў ён мала. Тады Мікіта Ілліч стаў чорнарабочым — адбудоўваў разбураныя дамы. З 1941 г. Мікіта Ілліч удзельнічае ў народна-вызваленчым (партызанскім) руху ў Югаславіі супраць акупантаў. Ён становіцца членам арганізацыі сербскай моладзі. Ён уступае ў атрад, які ўтрымліваў пераправу праз раку Цісу да прыходу Савецкай Арміі. У кастрычніку 1944 г. Мікіта Ілліч Талстой добраахвотна ўступіў у Савецкую Армію, у радах якой змагаўся на тэрыторыі Югаславіі, Венгрыі, Аўстрыі.

Пасля заканчэння службы ў арміі ў верасні 1945 г. Мікіта Ілліч пераязджае ў Маскву, куды да таго часу вярнуліся яго бацькі.

У Маскве ён паступае ў універсітэт, а пасля яго заканчэння ў 1950 г. — у аспірантуру. У 1954 г. Мікіта Ілліч абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў 1972 г. — доктарскую дысертацыю. З 1954 года ён працуе навуковым супрацоўнікам у Інстытуце славяназнаўства Акадэміі навук СССР і з 1977 года ён — кіраўнік групы этналінгвістыкі і славянства старажытнасцей (з 1979 г. група этналінгвістыкі і фалькълору), а пасля 1981 г. — загадчык сектара этналінгвістыкі і фальклору Інстытута славяназнаўства і балканістыкі АН СССР.

Мікіта Ілліч Талстой з'яўляецца аўтарам каля 300 навуковых прац. Ён даследуе гісторыю славянскіх літаратурных моў, дыялекталогію, тапаніміку, этнаграфію, традыцыйную духоўную культуру. Навуковая і грамадская дзейнасць М.І.Талстога цесна звязана з Беларуссю і ў першую чаргу з Палессем. У 1962—1965 і 1974—1986 гг. ён узначальваў штогодняя, летнія, а часта таксама і зімнія экспедыцыі на Палессе. Экспедыцыі 1962—1965 гг. праводзіліся сумесна з Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР. Асноўная іх мэта — вывучэнне палескай народнай лексікі. Экспедыцыі 1974—1986 гадоў даследавалі традыцыйную духоўную культуру, дзеля чаго былі распрацаваныя спецыяльныя праграмы. Асноўная мэта экспедыцый 1974—1986 гг. — сабраць матэрыял для складання этналінгвістычнага слоўніка «Славянские древности» (першы том выйшаў з друку ў 1995 г.) і Атласа духоўнай культуры Палесся, М.І.Талстым і яго калегамі ствараецца на «сумежжы» этнаграфіі і лінгвістыкі новая галіна навукі — этналінгвістыка.

У час экспедыцый 60—80-х гадоў, акрамя навуковага кіраўніцтва, М.І.Талстой непасрэдна вывучаў народныя гаворкі і духоўную культуру ў палескіх вёсках, дзеля чаго наведаў больш за 50 паселішчаў Брэсцкай і Гомельскай абласцей.

Чым захапіла Мікіту Ілліча Талстога Палессе?

Усе краі, дзе жывуць славянскія народы, можна ўмоўна падзяліць на «архаічныя» і «неархаічныя». У неархаічных абласцях здаўна адбываліся інтэнсіўныя кантакты славян з іншымі народамі. Гэта спрыяла больш хуткім зменам у мове і культуры, адмiранню старога і з'яўленню новага. Дарэчы, у неархаічных зонах узніклі асяродкі, якія сталі своеасаблівымі цэнтрамі пры фарміраванні асобных славянскіх этнасаў. Так, прабеларускі асяродак узнік недзе паміж Слуцкам і Гомелем (да прыкладу, праўкраінскі — у правабярэжным прыдняпроўскім украінскім лесастэпе, прарасійскі — дзесьці на верхняй Дзясне). Як бачым, гэтыя гнёзды знаходзяцца за межамі Палесся, але прымыкаюць да яго.

Палессе ж адносіцца да архаічных славянскіх зон. У народных гаворках і асабліва ў традыцыйнай духоўнай культуры Палесся, у адрозненне ад шэрагу іншых абласцей, у першую чаргу суседніх, захавалася шмат чаго з праславянскага часу, калі славяне былі яшчэ мала дыферэнцыраваны. Таму, глыбока даследаваўшы асаблівасці духоўнай культуры Палесся, магчыма выкарыстоўваць яе як нейкі эталон пры рэканструкцыі светапогляду старажытных славян.

Вялікая заслуга М.І.Талстога таксама ў папулярызацыі ў Еўропе і Расіі скарбаў народнай мовы і традыцыйнай культуры Палесся.

Фёдар КЛІМЧУК.

У суседзяў

За праўду пра Сернаводск забіваюць і «сваіх»

Яшчэ адзін журналіст забіты ў Чачні. На гэты раз зноў жанчына — карэспандэнтка расійскай «Общей газеты» Надзея Чайкова. Крыху раней яе, западозрыўшы ў шпіянажы, затрымлівалі чачэнскія апалчэнцы. Але, высветліўшы праз свае каналы выведкі яе асобу, урэшце адпусцілі. Тым не менш падобна на тое, лічаць расійскія журналісты, што на яе тачылі зуб «свае» вайскоўцы.

Генералітэт быў раззлаваны чэсным рэпартажам Надзеі Чайковай з сяла Першамайскага, дзе расійскія вайскоўцы бязлітасна бамбілі і абстрэльвалі заложнікаў. Затым яна паведаміла пра знішчэнне мірнага насельніцтва, у тым ліку расійскамоўнага, у Сернаводску. Апошні свой рэпартаж яна перадала адтуль.

Яна яшчэ хацела расказаць пра знішчэнне карнікамі сяла Самашкі. І раптам прапала. Яе знайшлі мясцовыя жыхары, якія з даверам і павагай адносіліся да гэтай расійскай журналісткі. Па дадзеных судмедэкспертызы, жанчыну спачатку жорстка пабілі, потым паставілі на калені і застрэлілі з пісталета «макараў». Стралялі ў патыліцу. Надзея Чайкова была перакананая, што спыніць тую жудасную бойню, якую чыніць расійская ваеншчына ў Чачні, можна толькі тады, калі настойліва, не адступаючыся, расказваць пра гэта ўсяму свету, а ў першую чаргу самім расійцам, усю праўду. А для гэтага, казала яна, трэба бачыць, што творыць у Чачні «міралюбцы», уласнымі вачыма. Праўда аказалася непажаданай. Без маці застаўся 6-гадовы хлопчык Дзяніс. Яшчэ адна ахвяра на крывавы алтар імперскасці.

Ул.Ас.

Даты і падзеі ў траўні

1 траўня — 90 гадоў з дня нараджэння Аляксандры Бергман, гісторыка, публіцыста, аўтара кнігі пра Браніслава Тарашкевіча.
— 65 гадоў з дня нараджэння прафесара Алега Лойкі, вядомага паэта, крытыка і літаратуразнаўца.
— 60 гадоў з дня нараджэння Л.Р.Главацкай, майстра плыцення мастацкіх вырабаў з саломкі.
— 110 гадоў таму адбылося выступленне чыкагскіх рабочых.

2 траўня — 65 гадоў таму ў Менску пачала працаваць кандытарская фабрыка «Камунарка».

3 траўня — 225 гадоў таму ў Гародні нарадзіўся Аўгуст Бекю, адзін з першых беларускіх дактароў медыцынскіх навук, першы прафесар кафедры фізіялогіі медыцынскага факультэта Віленскага універсітэта, актыўны прапагандыст прышчэпак воспы, аўтар манаграфіі «Пра вакцыну, або так званую каровічую воспу» (1803 год).
— 205 гадоў таму быў прыняты Закон аб урадзе, які ў гістарычнай літаратуры называюць Канстытуцыяй Рэчы Паспалітай (3 мая 1791 года).

4 траўня — 85 гадоў з дня нараджэння Пятра Рунца, беларускага пісьменніка.

5 траўня — 165 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Борзабагатага, доктара, паўстанцкага камісара Навагарадскага павета ў 1863 годзе, мемуарыста.
— 150 гадоў з дня нараджэння Генрыха Сянкевіча, вядомага польскага пісьменніка беларускага паходжання.
— 60 гадоў з дня нараджэння Васіля Якавенкі, беларускага пісьменніка і публіцыста.

6 траўня — 310 гадоў падпісання «Вечнага міру» — дагавору Рэчы Паспалітай з Маскоўскай дзяржавай.

7 траўня — 85 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Касмачова, беларускага мастака.
— 135 гадоў з дня нараджэння Рабіндраната Тагора, індыйскага пісьменніка і грамадскага дзеяча.

8 траўня — 545 гадоў таму памерла Барбара Радзівілішка, вялікая княгіня ВКЛ і каралева Польшчы.
— 145 гадоў таму ў часопісе «National Era» была надрукавана першая частка славутага рамана Гарыет Элізабет Бічэр-Стоу «Хаціна дзядзькі Тома».
— Дзень вызвалення нямецкага народа ад фашызму.

9 траўня — Дзень Перамогі.
— 85 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Ліхадзіеўскага, беларускага паэта, літаратуразнаўца і перакладчыка.
— 60 гадоў з дня нараджэння Віктара Шматава, беларускага мастака і мастацтвазнаўца.

10 траўня — 90 гадоў з дня нараджэння Алены Даніловіч, беларускай актрысы.
— 65 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Гаўрусёва, беларускага паэта.

11 траўня — 125 гадоў таму ў Менску былі заснаваныя чыгуначныя майстэрні (цяпер вагонарамонтны завод).

13 траўня — 55 гадоў з дня нараджэння Анатоля Сербантовіча, беларускага паэта.

14 траўня — 225 гадоў таму ў Ньютаўне (Уэльс) нарадзіўся Роберт Оўэн, англійскі сацыяліст-утапіст.

15 траўня — 80 гадоў з дня нараджэння Ніны Тарас, беларускай паэтэсы.
— 60 гадоў з дня нараджэння Барыса Сачанкі, беларускага пісьменніка, літаратуразнаўца.

16 траўня — 85 гадоў з дня нараджэння Васіля Віткі, беларускага паэта і пісьменніка.
— 75 гадоў з дня нараджэння М.Ф.Мельнікава, беларускага краязнаўца.

18 траўня — 52 гады таму было ўзята Монта-Касіна, умацаваны гітлераўцамі кляштар на аднайменнай гары ў Італіі. У той бітве з 11 па 18 траўня загінула шмат беларусаў-жаўнераў. У адным з сектараў «Cimitero Militare Polacco» пад праваслаўным крыжам пахаваны і Аркадзь Міклашэвіч, родны брат Ларысы Геніюш.
— пяць гадоў таму ў Вільні на могілках Роса адбылося перазахаванне праху Івана Луцкевіча, перавезенага з Польшчы.

21 траўня — 75 гадоў з дня нараджэння Андрэя Дзмітравіча Сахарава, навукоўца-фізіка, грамадскага дзеяча, лаўрэата Нобелеўскай прэміі міру.
— 90 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Шынко, беларускай актрысы.

22 траўня — Мікола. Пра гэты дзень гаварылі: «Да Міколы няма вясны ніколі». Ды, відаць, сёлета згвалчаная (мы не можем ждать милостей от природы, взять их — наша задача) прырода «аддзячыць» нам чарговай неспадзянкай.

23 траўня — 360 гадоў таму Антон Сялява, полацкі архіепіскап скардзіўся, што ў Віцебску ўсе цэрквы — уніяцкія, а праваслаўны епіскап Сільвестр Косаў служыў «у шопе якойсь, на то прыгатовленой».

24 траўня — Дзень славянскага пісьменства і культуры. 145 гадоў таму балгары ўпершыню ў сваёй навейшай гісторыі адзначалі ў Плоўдзіве свята балгарскай асветы — у дзень вялікіх апекуноў — святых Кірылы і Мятода.

25 траўня —125 гадоў з дня нараджэння Ісака Сербава, вядомага этнографа і фалькларыста, аўтара дыярыуша «Паездка па Палессі 1912 года».

26 траўня — 70 гадоў з дня нараджэння Іллі Кургана, беларускага артыста радыё, вядомага дыктара, педагога.
— 70 гадоў таму было ўтворана творчае аб'яднанне беларускіх пісьменнікаў «Узвышша».

28 траўня — 160 гадоў з дня нараджэння Яна Карловіча, мовазнаўца, этнографа і фалькларыста.
— 115 гадоў з дня нараджэння Івана Луцкевіча, аднаго з пачынальнікаў беларускага Адраджэння, археолага, этнографа, грамадскага дзеяча.
— 125 гадоў таму была разгромлена Парыжская камуна.

30 траўня — 100 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Саннікава, беларускага рэжысёра, акцёра і педагога, народнага артыста Беларусі.
— 875 гадоў таму ўпершыню ў летапісных звестках згаданы Случак.
— 565 гадоў таму ў Руане спалілі Жанну д'Арк, якая ў 1429 годзе стала на чале вызвольнай вайны французскага народа супраць англічанаў і дамаглася пералому ў ваенных дзеяннях.

У траўні — 100 гадоў таму беларус Аляксандр Булатовіч у складзе місіі Расійскага Чырвонага Крыжа прыехаў у Адыс-Абебу. Ён быў ваенным кансультантам, рабіў здымкі і складаў геаграфічныя карты шмат якіх мясцовасцяў. Ягоная кніга пра афрыканскія экспедыцыі была ўганараваная сярэбраным медалём Расійскага геаграфічнага таварыства.
— 185 гадоў таму ў Белавежскай пушчы пачаўся вялікі лясны пажар, які патушылі толькі ў кастрычніку восеньскія дажджы.
— 165 гадоў таму Фелікс Кіневіч стаў на чале паўстанцкіх атрадаў Мазырскага павета. Было абвешчана дараванне сялянам зямлі і волі.

ВЕРУЕМ

Свет Новага Запавету

Зілоты

«Калі ж настаў дзень, паклікаў вучняў сваіх і выбраў з іх дванаццаць, каторых і назваў Апосталамі», — напісаў евангеліст Лука ў 13-м версэце 6-га раздзела свайго пісання. У 15-м раздзеле Лука назваў адметнае імя аднаго з іх, асоба якога згадваецца і іншымі евангелістамі — «Сымона, называнага Зілотам». Што ж азначала гэтая мянушка?

Сымон Хананей быў празваны грэкамі Зілотам менавіта таму, што належаў да супольнасці, удзельнікі якой называлі сябе так. У перакладзе з грэцкага дыялекту кайнэ «зелас» азначае імкненне, прагу. Гэтак жа сама перакладаецца і арамейскае слова «канана» — той, які імкнецца. Да чаго ж імкнуліся яны, хананеі — зілоты?

Гэтая супольнасць узнікла ў рэчышчы фарысейства і пачаткова — аб гэтым сведчыць яе назва — мела за мэту дакладнае выкананне і захаванне законаў сваёй веры і традыцыяў народа. Але, у адрозненне ад фарысеяў, зілоты захавалі дух нязломных змагароў супраць рымскае ўлады. Вось што пісаў пра іх Флавій: «Чацвёртая навука (побач з садукействам, фарысействам і эсэйствам) належала Юду з Галілеі. Ягоныя паслядоўнікі ва ўсім пагаджаліся з фарысеямі, але, акрамя таго, адрозніваліся нязломнай прагаю свабоды і таму сцвярджалі, што толькі Бог можа быць валадаром і каралём. Яны гатовыя знесці любыя катаванні і нават аддаць на іх усіх сяброў і сваякоў, але не пагодзяцца прызнаць якога-небудзь чалавека сваім панам. Але я не буду гаварыць аб гэтым падрабязна, бо ўсім вядома, якую трываласць яны паказалі ў гэтым. Я баюся не таго, што мне не дадуць веры, а таго, што не стане словаў, каб апісаць, з якой пагардаю да смерці і трываласцю яны зносілі найвялікшыя мукі».

У 4 г. да н.э. у Палесціне выбухла паўстанне супраць рымскага панавання. Сярод яго кіраўнікоў вылучаўся той самы Юда з Галілеі, бацька якога Эзекія — таксама вядомы разбойнік (слова партызан тады яшчэ не існавала) быў пакараны смерцю ў 47 годзе да н.э. Здушэнне паўстання далося рымлянам з вялікімі цяжкасцямі. Дзве тысячы зілотаў — яго ўдзельнікаў — былі ўкрыжаваныя, а нашмат больш узята ў палон і прададзена ў рабства.

Ужо ў час Хрыста, у 6 годзе н.э., адбылося далучэнне Палесціны да імперыі, і рымляна́м праводзіўся перапіс, вынікамі якога сталі новыя падаткі і вайсковыя абавязкі. Адказам стала новае паўстанне, на чале якога зноў стаў Юда з Галілеі. У Ерусаліме яго падтрымаў фарысей Цадук з паплечнікамі, але іншыя фарысеі не выступілі супраць рымлян.

«...паўстаў Юда Галілеянін ды пацягнуў за сабою даволі народу; дый той згінуў і ўсе, што слухалі яго, рассыпаліся», — гаворыцца аб гэтай падзеі ў 3-м раздзеле Дзеянняў Святых Апосталаў. Пасля смерці Юды і здушэння паўстання яго ўдзельнікі, канчаткова аддзяліўшыся ад фарысеяў, стварылі рух зілотаў.

Ад гэтага часу і да 70 года ў Юдэі і Галілеі адбылося мноства антырымскіх бунтаў і паўстанняў, арганізаваных зілотамі. Малыя іх групы працягвалі збройны супраціў акупантам, якія навучыліся баяцца «сіка» — кароткага мяча — галоўнай зброі зілотаў пры замахах. Адсюль і пайшло лацінскае слова sicarius — наёмны забойца.

З гэтым словам звязана імя адной з самых загадкавых постацяў Новага запавету — Юды Іскарыёта, апостала, які выдаў на смерць Хрыста. Тлумачэнне яго мянушкі як «ісх-Карыёт» — «чалавек з Карыёта» не слушнае. У Юдэі, на радзіме Юды, такога селішча не было. Найбольш верагодна, лічыць італьянскі даследнік Біблії Амброджа Даніні, што празванне Іскарыёт — не што іншае, як семіцкая транскрыпцыя лацінскага слова sicarius — празвання зілотаў, да якіх, як вынікае, належаў не толькі апостал Сымон, але і Юда. Што падштурхнула апостала-паўстанца на шлях здрады — жаданне атрымаць 30 срэбранікаў ці неразуменне сапраўднага зместу навукі Хрыста, які імкнуўся вызваліць людзей сілаю слова, а не зброі?

У адрозненне ад апостала Юды, іншыя зілоты не мянялі сваіх перакананняў. Іхні рух набіраў моцы. Вось якія звесткі захавалі пра яго кнігі Флавія — фарысея, які здрадзіў свайму народу і сваёй веры, узяўшы бок рымлянаў: «Асобныя вар'яты і забойцы злучыліся ў адно таварыства і набылі шмат прыхільнікаў. Яны заклікалі ўсіх зваяваць свабоду і пагражалі смерцю кожнаму, хто будзе адгэтуль падпарадкоўвацца рымскай уладзе, кажучы: трэба вызваліць сілай тых, хто добраахвотна нясе ярмо рабства.

Яны рассяліліся па ўсёй краіне, рабавалі дамы багатых, забівалі людзей у іх, палілі вёскі і дзеялі так жудасна, што наклікалі біду на ўвесь юдэйскі народ. І штодня пошасць гэтая пашыралася ўсё больш».

Гесій Флор, які ў 64—66 гадах быў пракуратарам Юдэі, сваёй лютасцю давёў народ да адчаю. І калі ў траўні 66 года ён захацеў разрабаваць галоўную святыню народа — Ерусалімскі храм, дык выклікаў гэтым бунт. Але ўладу ў паўстаўшым Ерусаліме трымалі садукеі і фарысеі, якія жадалі хутчэйшага замірэння з акупантамі. Пачаўся грамадзянскі канфлікт, і ў вулічных сутыкненнях перамагла партыя вайны — кіраўніцтва паўстаннем перайшло да зілотаў.

Праз кароткі час рымскі гарнізон быў спачатку выгнаны з Ерусаліма, а потым знішчаны. Было разбіта і 30000-ае войска, прысланае яму на дапамогу. Так пачалася Юдэйская вайна, у якой маленькі край тры гады супрацьстаяў моцы імперыі. І нават пасля таго, як вайна была прайграна, а Ерусалім зруйнаваны, зілоты яшчэ тры гады абаранялі сваю апошнюю цвярдыню — крэпасць Масада, якая панавала над Мёртвым морам. З яе падзеннем скончыўся масавы рух зілотаў — у час штурму апошняя з іх загінулі разам са сваімі сем'ямі, не пажадаўшы ісці ў няволю.

Падрыхтаваў У.П.

Да 2000-годдзя хрысціянства

Анціохія

Анціохія, горад над Аронтам, сталіца рымскай правінцыі Сірыі, налічвала каля 800 тыс. жыхароў і была не толькі вузлавым гандлёвым пунктам, але і вядомым асяродкам элінскай культуры. У ёй сканцэнтраваліся як станоўчыя, так і адмоўныя рысы жыцця тагачаснага паганскага свету, які вызнаваў політэізм, што паддаваўся ўплывам усходніх вераванняў.

Мясцовая анціахійская Царква ад свайго пачатку складалася з навернутых габрэяў і па-ганцаў. У ёй намаганнямі св.Апостала Паўла найбольш поўна даспявала свядомасць хрысціянскага універсалізму.

У Анціохіі хрысціянства пачалося, калі прыйшлі туды вызнаўцы Хрыста з Ерусаліма, уцякаючы ў 37 годзе ад пераследу. Найперш яны пачалі абвяшчаць Евангелле шматлікім мясцовым габрэям, аб'яднаным вакол сінагогі. Паганцы пачалі павяртацца ў той жа самы час. Даведаўшыся аб гэтым, апосталы выслалі ў Анціохію навернутага левіта Барнабу, які нарадзіўся і рос на Кіпры і добра ведаў элінскую культуру. Ён павінен быў засведчыць, ці ёсць сапраўднае развіццё анціахійскай Царквы, якая хрысціла навернутых паганцаў. Барнаба ўхваліў існуючае становішча і праводзіў місійную дзейнасць гэтай Царквы. На дапамогу ён выклікаў Апостала Паўла. Гэта стала вельмі істотным для далейшага лёсу анціахійскай і сусветнай Царквы.

Шматлікія вызнаўцы Хрыста прынялі менавіта ў Анціохіі назву хрысціянаў. Праўдападобна зрабілі гэта былыя паганцы, каб падкрэсліць сваю асобнасць ад сінагогі і маразму. Паводле Паслання св. Паўла да галатаў (2, 12) існавалі ў анціахійскай Царкве дзве групы: юдэахрысціяне і элінахрысціяне. Першыя, навернутыя габрэі, глядзелі на ерусалімскую Царкву, з якой мелі сціплыя кантакты, бо адтуль прыбылі прарокі і туды пасылалі ахвяраванні з Барнабай і Паўлам. Юдэахрысціяне захавалі ўсе загады права Майсея, разам з забаронай кантактаў з негабрэямі, таму яны не кантактавалі з навернутымі былымі паганцамі. Паўстала праблема, якая вырашылася пры садзеянні Апостала Паўла.

У анціахійскай Царкве не было сумненняў, ці хрысціць паганцаў, але пад уплывам прыбылых з Ерусаліма хрысціян, якія старанна прытрымліваліся майсеевага права і традыцый айцоў, паўстала праблема, ці павінны ахрышчаныя былыя паганцы рабіць абразанне. Праблему паставілі ў радыкальнай фармулёўцы: «Калі не будзеце абрэзаны паводле звычая Майсея, не можаце быць збаўленымі» (Дз. Ап. 15, 1). Супраць гэтай дактрыны выступілі Павел і Барнаба, іх і паслалі ў Ерусалім, каб падаць праблему апосталам.

Справу разглядаў сход апосталаў, прэсбітэраў ерусалімскай Царквы, пазней названы ў гісторыі Апостальскім Саборам. Паводле Дзеянняў апосталаў у ім узялі ўдзел Пётр, Якуб, а паводле Паўла таксама і Ян. Пётр у сваёй прамове сцвердзіў, што збаўленне дасягаецца праз веру і ласку Езуса. Якуб выказаўся супраць стварэння цяжкасцей паганцам, якія навяртаюцца да Езуса, але яны не павінны складаць ахвяр багам, не павінны заключаць шлюбных саюзаў са сваякамі, не спажываць кроў і не есці мяса задушаных звяроў.

Саборны дэкрэт, пасланы ў Анціохію, прыняў пад увагу выказванне Пятра з дадаткам, што навернутым з паганства зробяць добра, калі захаваюць умову Якуба.

«Натхнёныя Святым Духам пастанавілі...» (Дз. Ап. 15, 28). Гэта выказванне стала ў Царкве тэалагічнай аксіёмай. Кожны сапраўдна сабраны Сабор дзейнічае з асаблівай дапамогай Святога Духа і ён непамыльны, і яго пастановы з'яўляюцца дактрынальнымі (догматы). З саборным дэкрэтам у Анціохію паслалі Юду, Барсабу і Сілу разам з Паўлам і Барнабай. Анціахійская Царква была вельмі рада зместам рашэння Сабора. Яно мела вельмі важнае значэнне, бо разбурала мур, які закрываў Царкву ў майсеевым праве і габрэйскай культуры.

Падрыхтаваў Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Твор французскай класікі па-беларуску

Святы Францішак з Саль

Шлях да рэлігійнага жыцця або "Філатэя"

Скарочаны пераклад

Гродна 1995

Выйшла ў свету перакладзе на беларускую мову кніга знакамітага тэолага Святога Францішка Салезскага «Шлях да рэлігійнага жыцця або «Філатэя».

Кніга напісана ў форме даламожніка па рэлігійным жыцці для свецкіх людзей. Таму аўтар ва ўступным слове піша: «Асноўнае адрозненне ў тым, што амаль усе даламожнікі па рэлігійным жыцці складзены для людзей, якія пакінулі свецкае жыццё. Я ж хачу звярнуцца да тых, хто жыве ў гарадах, у сем'ях і якія паводле ўмоў свайго жыцця павінны жыць як і ўсе іншыя, часта нават не думаючы пра магчымасць жыцця рэлігійнага, якое яны лічаць для сябе неажыццяўляльным, загадзя маркуючы, што хрысціянская духоўнасць несумяшчальная з клопатамі гэтага свету. Я хачу паказаць ім, што, як перлінаў, што ў глыбі мора, не кранае марская хваля, так моцная і цвёрдая душа можа жыць у свецце, не захапляючыся свецкім духам і захаваць крыніцу пабожнасці між мутных водаў жыццёвага мора».

Кніга напісана ў форме звароту да дзяўчыны па імені Філатэя, якое азначае «Душа, якая любіць Бога». Але гэта імя зборнае, звяртаючыся да дзяўчыны, аўтар мае на ўвазе і асобу мужчыны. Дапаможнік складаецца з пяці частак. У першай частцы Святы Францішак Салезскі імкнецца пераўтварыць простае жаданне Філатэі ў цвёрдую рашучасць весці яе праз споведзь і Святую Камунію к любові да Збаўцы.

У другой распавядаецца пра Святыя Сакраманты і малітву, як галоўныя сродкі зблiжэння з Богам.

У трэцяй частцы гаворыцца аб практыкаваннях у асноўных дабрадзейнасцях.

У чацвёртай — пра змаганне са спакусамі і ворагамі нашага збаўлення.

У пятай частцы паказана, як належыць размяркоўваць і падтрымліваць свае сілы для таго, каб больш упэўнена ісці дарогаю збаўлення.

Гэтая кніга была напісана Святым Францішкам Салезскім у 1608 г. і да сённяшняга дня лічыцца класікай французскай літаратуры.

Св. Францішак нарадзіўся 21 жніўня 1567 г. у правінцыі Сабаўдыя, Швейцарыя. У сям'і атрымаў духоўнае выхаванне. Вучыўся ў калегіях Ля Рошэ-сур-Фарон і ў Анецы, а таксама ў Сарбонскім універсітэце і ў Падуі. Бацька хацеў, каб сын стаў праўнікам і зрабіў добрую кар'еру, але Францішак абраў шлях служэння Богу і людзям. Ён стаў святаром і памочнікам біскупа. Працаваў місіянерам сярод сялян у Высокіх Альпах, і ўрэшце Папа Клеменс VIII менаваў яго біскупам. Як добры пастыр апекаваўся даверанай яму паствай у дыяцэзіі Сабаўды. Раптоўна памёр у Ліёне 28 снежня 1622 г. У 1661 г. быў абвешчаны дабраславёным, а ў 1665 — святым. У 1877 г. Папа Пій IX надаў св. Францішку тытул Доктар Касцёла. Святы Францішак Салезскі з'яўляецца патронам журналістаў і прэсы.

І на заканчэнне пра выдадцоў. Кніга выпушчана выдавецтвам Гарадзенскай Рымска-каталіцкай дыяцэзіі.

Над перакладам працавалі: ксёндз Тадэвуш Крыштопік, Алена Руцкая, Алесь Баляцкі, Людміла Маркевіч, Тарэса Адамовіч.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Рэлігійная хроніка

— Дарагія беларусы, Хрыстос уваскрос! Сапраўды ўваскрос! — гэтымі словамі, сказанымі па-беларуску, павітаў вернікаў нашай краіны Папа Ян Павел II пад час імшы, якая сёлета служылася ў Рыме з нагоды свята Вялікадня. Звяртанне да вернікаў розных краінаў іх роднай мовай стала ўжо традыцыяй каталіцкай царквы.

* * *

За вялікія заслугі перад краінай у духоўным развіцці і ўмацаванні міру грамадская арганізацыя «Расійская палата асобы» надала тытул ганаровага грамадзяніна Расіі Папу Яну Паўлу II.

* * *

23 лютага 1996 г. на Боскай літургіі, якая праходзіла ў маскоўскім Багаяўленскім катэдральным саборы Патрыярхам Алексіем II у дзень яго тэзаіменіцтва, ён не ўзгадаў імя галавы Канстанцінопальскай праваслаўнай Царквы Патрыярха Барталамея I у ліку глаў памесных Праваслаўных Цэркваў. Гэта адбылося ўпершыню за 1008 гадоў. Падстава гэтага чыну — канфлікт паміж двума Патрыярхамі адносна Эстонскай Праваслаўнай Царквы.

* * *

21—24 лютага ў Варшаве адбылося спатканне прадстаўнікоў каталіцкіх сродкаў масавай інфармацыі краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Яго ўдзельнікамі сталі журналісты з Беларусі, Летувы, Расіі, Славакіі, Украіны, Польшчы, а таксама прэзідэнт Папскай Рады па сродках масавай інфармацыі арцыбіскуп Джон Фолей.

* * *

Венгерскаму ксяндзу Імрэ Козму рэдакцыяй міжнароднага штомесячніка «Readers Digest» быў пададзены тытул «Еўрапеец года». 55-гадовы святар выратаваў не адно чалавечае жыццё і падтрымаў уцекачоў з былой Югаславіі і Усходняй Еўропы. Узнагароджанне адбылося ў будынку венгерскага парламента ў Будапешце.

* * *

10 сакавіка ў Менскай катэдры адбылася развітальная імша нунцыя Апостальскай Сталіцы арцыбіскупа Агасціна Меркета. Нунцый склаў свае паўнамоцтвы ў Беларусі з-за цяжкай хваробы. Кардынал Казімір Свёнтак падзякаваў арцыбіскупу Агасціна ад імя ўсіх вернікаў Беларусі за яго ахвярную працу на карысць адраджэння каталіцкага Касцёла ў нашай краіне і запэўніў, што святары і вернікі заўсёды будуць памятаць яго ўсваіх малітвах.

* * *

У баранавіцкім доме Святой Тройцы адбылася першая сустрэча арганізацыйнай камісіі па правядзенні дыяцэзіяльнага Сінода, прысвечанага 2000-годдзю хрысціянства. Пад час сустрэчы разглядаліся пытанні, якія тычацца мэтаў і задачаў Сінода.

* * *

Выйшаў у свет спецыяльны выпуск часопіса «Ave Maria» пад назвай «Дар жыцця», які цалкам прысвечаны праблеме абароны жыцця. Часопіс закранае праблемы забойства ненароджаных дзяцей, добраахвотных забойстваў (эўтаназіі), знішчае сведчанні людзей, якія з гэтым сутыкнуліся, а таксама ўрывак з вядомай кнігі Папы Яна Паўла II «Пераступіць парог надзеі».

Падрыхтаваў А.Н.

ВУЧЫМСЯ

Практычная стылістыка

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

Стрыжань

Не зачапіце колкае,
Не патрывожце збалелае,
Не абмініце горкае,
Але праўдзівае — смелае.
Лішняя слодыч — з гаркотаю,
Не трэба яе, бяскрылай.
Слова ўслых і ўпотай
Валодае дзіўнай сілай.

Марыя Шаўчонак.

Малюнак Віктара Стамчанюка.

Стыль — стрыжань рэчаіснасці, усёісны і заўсёдны. Ён праглядаецца ў інтэр'еры і бачыцца ў адзенні, заўважаецца ў музыцы і акрэсліваецца ў літаратуры, выяўляецца ў жывапісе і вылучаецца ў дызайне. Ёсць стыль працы, стыль кіравання, стыль выканання, стыль паводзін... Ва ўсім гэтым бязмежным багацці стыляў існуе адзін, кіроўны цэнтр, які падпарадкуе сабе ўсе астатнія і падначалены толькі чалавечаму інтэлекту. Гэта моўны стыль. Мова арганізуе і вызначае жыццё асобы; унутранай мовай гаворыць чалавечая свядомасць. Таму стыль у мове — з'ява сінтэтычная, шматаспектная. Вылучаюць, напрыклад, функцыянальны стыль, маўленчы, індывідуальна-аўтарскі. Даследаваць іх прызначана таксама шматаспектная навука — стылістыка (апісальная, функцыянальная, практычная).

Узнікае лагічнае пытанне: Ці патрэбныя стылістычныя веды і навыкі звычайнаму чалавеку? Наколькі важная яму стылістычная дасведчанасць? Адказ відавочны: тэарэтычныя і практычныя асновы стылістыкі неабходныя кожнаму свядомаму чалавеку — нароўні з добрым здароўем і псіхалагічным камфортам. Усведамленне таго, **што, як, калі** трэба казаць, упарадкуе жыццё, папярэдзіць многія непаразуменні ў судачыненнях з людзьмі. І не трэба цешыць сябе думкай, што суразмоўцы зразумеюць і недасканалую мову. Безумоўна, нешта зразумеюць, але ці ўсё? ці так? ці зацікавяцца яны коснаязыкім чалавекам, ці паставяцца да яго як паважанай, роўнай інтэлектам асобы? Моўная бездапаможнасць выклікае хіба шкадаванне, толькі не ахвоту працягваць размову.

Веды і спрактыкаванасць — шлях да ўдасканалення і самаспасціжэння, адкрыцця ў сабе стыліста, майстра стылю, чаму і прысвячаецца наша рубрыка «Практычная стылістыка».

Стыль — стылістыка — стыліст... Як вядома з фізікі, тры пункты апоры ствараюць найбольшую ўстойлівасць. Стыль і стылістыка чакаюць стылістаў.

Культура мовы

Павал СЦЯЦКО

Пільнавацца словаўтваральных нормаў!

Грымёрка, касцюмерка, музыкантка — а не *грымёрша, касцюмерша, музыкантша*. «На крэсле перад люстэркам сядзела актрыса, якая іграла галоўную ролю ў іхнім фільме, *грымёрша* Валя працавала над яе тварам»... «*Касцюмерша* — бадай, самая сціплая асоба на карціне, яе прозвішча нават не ставіцца ў цітрах». (Лідзія Арабей. Касцюмерша//Полымя, 1995, № 11. — Сс.15, 17.) «Мала-памалу *музыкантша* пачала схіляць Глеба да пасцелі... Але большае пачвары... цяжка было прыдумаць.» (Уладзіслаў Рубанаў//Полымя, 1995, № 12. — С. 125.)

Назоўнікі-назвы асобы жаночага полу ўтвараюцца ў беларускай мове ад назоўнікаў мужчынскага роду з выкарыстаннем суфікса **-к-а**. У «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» бачым: «**Касцюмерка,** -і, ДМ -рцы; Рмн. -ак; ж. Жан. да касцюмер» (Мн., 1984. Том 5. Кніга 2. — С. 558). Праўда, іншых згаданых словаў гэты слоўнік не фіксуе.

Назвы асобы жаночага полу з суфіксам **-ш-а** неўласцівыя беларускай літаратурнай мове. Расійскім утварэнням гэтага кшталту ў перакладных слоўніках адпавядаюць беларускія лексемы на **-ка**. Так, у «Русско-белорусском словаре» пад рэдакцыяй акадэміка К.Крапівы (Мн., 1982, т. 1, сс. 190, 380, 458) падаюцца: «**Гримерша** разг. **грымёрка; костюмерша** театр. **касцюмерка; музыкантша** разг. **музыкантка**». Тое самае бачым і ў самых апошніх перавыданнях слоўніка. Напрыклад, «Русско-белорусский словарь» 1993 года фіксуе: «**грымёрка, касцюмерка)** (т. І, сс. 333, 675), **музыкантка** (т. ІІ, с. 87).

На ненарматыўнасць у беларускай мове ўтварэнняў з суфіксам **-ш-а** з значэннем асобы жаночага полу ўжо згадвалася ў друку («Полымя», 1993, № 3 — «Час адраджэння»). Зазначым, што формы на **-ша** асабліва актыўна пашыраліся ў перыядычным друку перыяду актыўнай барацьбы за камунізм, за «зліццё» моваў, калі праводзілася засяроджаная дыскрымінацыйная палітыка па адносінах да нацыянальных адметнасцяў моваў народаў Савецкага Саюза.

У час нацыянальна-культурнага адраджэння смялей сталі выкарыстоўваць адмысловыя беларускія формы, зафіксаваныя як нармаваныя ў лексікаграфічных даведніках. І гэта натуральна, бо спрыяе ўсталяванню нормаў нацыянальнай мовы беларускага народа. На жаль, не ўсе аўтары добра сабе гэта ўсведамляюць і працягваюць русіфікацыйныя тэндэнцыі.

Жывое слова

Касцей

Гэтак звалі ў маім родным Мормалі старэнькага, амаль казачнага дзядка. Калі я пачуў першы раз імя і самога пабачыў, я тады яшчэ не ведаў казкі пра Кашчэя Несмяротнага. Але калі пачуў, мне пачало здавацца, што наш мормальскі дзед Касцей — гэта і ёсць той казачны Кашчэй Несмяротны. Ва ўсякім разе, калі ішоў паўз яго хату ці бачыў самога, я ўспамінаў і казку, і самога Кашчэя, і мне было трошкі страшнавата. Мне здавалася, што за брамай нашага мормальскага Касцея робіцца штосьці загадкавае, таямнічае, страшнаватае, і я з незатоеным спалохам пралятаў прамежак вуліцы ля ягонай хаты.

З тае пары мінула шмат гадоў. Даўно ўжо няма на свеце дзеда Касцея. Дзед Касцей ужо не адзін год як косці парыць, а мне ён, бач, не забываецца, зрэдку, згадваецца, успамінецца, і можа ўжо не так сам, як ягонае імя — Касцей. Чаму яно такое неадчэпнае ад мяне? Прыгадваю, яно мяне і ў маленстве трохі палохала, бянтэжыла, выклікала якоесь недаўменне. Яно ў мяне асацыявалася з словам «косці». І з гэтага мне было страшна і жудасна.

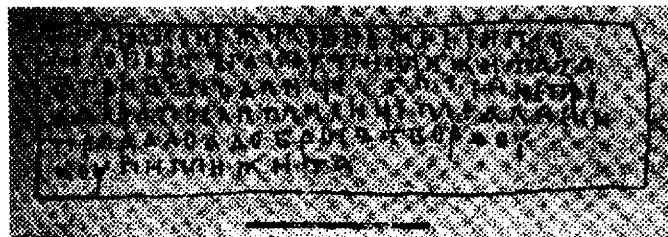
Гэта цяпер, спазнаўшы крыху філалагічнай мудрасці, я разумею, што імя Касцей з аднаго шэрагу што і Кастусь, Канстанцін. А тады была адна этымалогія: Касцей з касцей і ўсё тут. І на яго падворку адны косці. І вось, згадваючы гэтую сваю з далёкага маленства этымалогію імя Касцей, я думаю: «А можа наша імя Касцей — гэта і ёсць адпаведнік імю расійскага казачнага Кашчэя? Можа нам і напраўду надалей у нашай казачнай практыцы карыстацца гэтым імем?» Вось як яно гучыць цалкам — Касцей Несмяротны. Гучыць натуральна, у беларускай моўнай стыхіі. І этымалагічна казачны вобраз захаваны. Абодва словы між сабою добра стасуюцца. То чаму не замацаваць маю прапанову на практыцы? Разгледзелі ж мы сваю Папялушку ў Золушцы! І Папялушка прыжылася. І прыжылася добра. То чаму ж не прыжыцца і Касцею Несмяротнаму? Гэта ж значна лепш, чым Кашчэй Бессмяротны ці Бяссмертны для нашай мовы.

Уладзімір СОДАЛЬ.

З гісторыі красамоўства на Беларусі

Ад Сцяпана да Няжылы

І стала слова памяццю вякоў...
Сяргей Панізьнік.

Уяўленне пра нашу мінуўшчыну ўзбагачаецца новымі росшукамі, даследаваннямі і знаходкамі. Шчаслівым выпадкам пад час рамонту вадаправода ў 1959 годзе дакапаліся да культурнага пласта, дзе знайшлі берасцяную грамату, якую навукоўцы датуюць XIII—XIV стагоддзем. Паводле Г.В.Штыхава, усе вядомыя беларускія берасцяныя граматы, прычым у тым ліку і 10 смаленскіх, якія звязаны з нашымі этна-культурнымі рэаліямі, даказваюць, што ў Вялікім Княстве Літоўскім пісьменнымі былі не толькі феадалы і духавенства, але і простыя гараджане. Дадамо, што гэтыя помнікі нашага пісьменства сведчаць пра высокую культуру і прамоўніцкія здольнасці іх стваральнікаў, вызначаюцца адметным стылем.

Віцебская берасцяная грамата належыць паводле свайго прызначэння да прыватнага паслання, у якім названы імёны адрасата (Няжыла) і адрасанта (Сцяпан), сцісла і выразна перададзена сутнасць іх маёмасна-прававых судачыненняў, выкладзеная ў форме дамовы-даручэння: ***От Стѣпана къ Нежилови. Оже*** [калі] ***еси продалъ порты*** [адзенне], ***а купи ми*** [мне] ***жита за 6 гривенъ. А ли цего*** [чаго] ***еси не продалъ, а посли*** [прышлі] ***милицемь*** [наяўнасцю]. ***Али еси продалъ, а добро сътворя оукоупи*** [купі] ***ми жита.***

Прыватны характар гэтага ліста праяўляецца ў традыцыйным ацэначным ветлівым выразе ***добро сътворя,*** суадносным з беларускім ветлівым зваротам **дабрадзей**. Паводле выбраных Сцяпанам моўных сродкаў і адпаведнай ім інтанацыі, выказванне ўспрымаецца як пачцівая просьба. Надзвычай важная, істотная патрэба набыць жыта вымагае ад просьбіта нагадаць пра яе ў сваім пасланні 2 разы і размясціць у найбольш выгадных для ўспрыняцця, лагічна і сэнсава вылучальных пазіцыях — у пачатку і, асабліва, канцы тэксту.

Інфармацыя падаецца праз мадэляванне сітуацыі — прададзена ці не прададзена маёмасць, у залежнасці ад гэтага ўтвораны сказы з умоўна-выніковымі адносінамі. Іх сэнсавым цэнтрам выступаюць дзеяслоўныя пары, у якіх выніковыя адносіны ўвасоблены ў форму загаднага ладу: *прадаў — купі; не прадаў — прышлі*. Усе словы гэтага гранічна сціслага выказвання падпарадкаваны сітуацыі дзелавых стасункаў, якія вымагаюць дакладнасці, зразумеласці змесцу, умення аналізаваць і супастаўляць факты пазамоўнай рэчаіснасці, адэкватна адлюстроўваць іх стылёва пазначанымі моўнымі сродкамі. У мове Віцебскай берасцяной граматы выяўляецца асоба яе стваральніка, спрактыкаванага ў гаспадарча-маёмасных пытаннях, разважлівага, абачлівага чалавека, які з прыязнасцю і павагай ставіцца да супольнікаў. Гэты гаспадар здольны вырашаць свае надзённыя праблемы, умела і трапна выкарыстоўваючы стылёвыя магчымасці роднай мовы.

Паводле тагачаснай традыцыі складзены пачатак граматы, у якім звычайна адзначалася, каму яна прызначана і ад каго паслана.

Тэматычна гэтыя дакументы (берасцяныя граматы) звязаны з прыватнымі пытаннямі цывільнага права: валоданне зямлёй, земляробства, гандаль, феадальныя павіннасці і абавязкі ды інш. Пра гэта сведчыць знойдзены ў 1980 годзе ў Мсціслаўі фрагмент яшчэ адной беларускай берасцяной граматы. Тое ж пацвярджае і падобны дакумент, напісаны Жыравітам, як мяркуюць вучоныя, жыхаром Полацка, Смаленска або Віцебска, — адна з самых старажытных берасцяных грамат XI ст., знойдзеных у Ноўгарадзе. Для нас жа важна, што ў іх выяўляецца мова, стыль маўлення гараджан беларускіх земляў — частка адметнай нацыянальнай культуры.

Мікалай КРЫЎКО

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

1. **ПОКРЫВА** *чаго* або *якое* (пра змрок, цемру, дым, туман, пыл і ўсё іншае, што пакрывае, засцілае, ахутвае сабой што-н.) *Вось ён [Райніс] прачынаецца. Покрыва ночы рукой адкідае і прагныя вочы да ўсходу ўзнімае* (А.Вольскі). *Вечар чорным покрывам ахутаў.. зямлю* (Ігнаценка), **ПОКРЫЎ** *чаго* або *які Покрыў сіняга дыму,* **ПОКРЫЎКА** *чаго* або *якая Наступны дзень глядзіць бязмоўна, Як лес пад покрыўкай смугі* (Колас). *Мышастовай покрыўкай атуляе зямлю пахкая цёмная ноч* (Шынклер), **ПАКРЫВАЛА** *чаго* або *якое Пакрывалам бялёсых туманаў захінуўся шырокі прастор* (Машара). *Ён [Пеця] радаваўся ўсяму: і ночы, што чорным пакрывалам ахінула зямлю, і полю, якое ўдоўж і ўпоперак мералі яго ногі, і нават дажджу* (Сіняўскі), **ПОЛАГ** *чаго* або *які Часам, не разлічыўшы свой пругі ўдар, ён [вецер] разрываў полаг хмар* (Шамякін). *Над полем полаг сінявата-шэрага змроку* (Навуменка). *Раптам ён [самалёт] выраўняўся і пацёг за сабою сівы полаг пылу* (Сабаленка), **ПЯЛЁНКА** *чаго* або *якая Над палямі цякла светлая, зорная жнівеньская ноч, сям-там развесіўшы па нізкіх месцах белыя плянёнкі туману* (Ракітны). *Хмарная пялёнка, што засланяла блакітную глыбіню неба, то там, то сям раздзіралася па цэламу* (Баранавых), **ПОСЦІЛКА** і **ПАСЦІЛКА** *чаго* або *якая Сёй-той плаваў, імкнучыся дабіцца да берага. Але густая посцілка туману праглынала іх* (Пынькоў). *І беглі думкі мімалётна, Як беглі далечаў палотны Пад тонкай посцілкай імжы* (Колас). *Навіс пасцілкаю туман, З імглы сатканы часта-густа* (Жылка). *На Палессе хутка насоўваўся зацяты ў сваёй маўклівасці вечар, прыводзячы безліч сваіх непадкупных вартавых і засцілаючы цемранаю пасцілкаю лес, дальнія балоты і Сухое поле* (Колас), **ПРАСЦІНА** *чаго* або *якая Праглядваецца лес праз прасціну туману,* **ПРАСЦІРАДЛА** *чаго* або *якое Гнедае прасцірадла іх [воблакаў] раптам адкалолася ад чорнае кажуры і выпусціла напаверх сонца* (Гартны). *І дымнай павалокі прасцірадла Гусцей, часцей ахутвае абшар* (Гаўрусёў), **КОЎДРА** *чаго* або *якая З-за шэрай коўдры хмар выглянула ласкавае цёплае сонца* (Асіпенка). *Неба вільготнай коўдрай навісла над зямлёй, смугла засцілала далягляд* (Хадкевіч), **ХУСТКА** *чаго* або *якая Калі змрочнасць ахінвае цьмяная Ціхавейнаю хусткай утомы, І рука яе ў суцэнь прыбраная Зацірае ўсе рысы і зломы* (Жылка). *Вечар Рассцілае хмараў хусткі* (Танк). *Люблю цябе [родную зямлю) у веснавых проталінах У белай хустцы маладых снягоў* (Барадулін), **ХУСТА** *чаго* або *якая А чорная хуста неба, распісаная ўзорамі з зорак, пакрывае зямлю, вёску, вуліцу, Антосю...* (Барашка), **ХУСЦІНКА** *чаго* або *якая На шумным беразе прыселі [горы], Хусціны хмар знялі рукой* (Ляпёшкін), **АПОНА** *чаго* або *якая Праз шараватую апону вільготнай смугі прабіваецца сонца, асвятляючы абрысы вялікага горада* (Лужанін), **СЕТКА** *чаго* або *якая Ноч лягла на зямлю суцішная, нават зоркі зацягнуліся цьмянай сеткай смугі* (Я.Ермаловіч). *За сеткай дажджу паказаўся зыркі слуп святла* (Новікаў). *Шэрая сетка хмар Захад імглой зацягнула* (Танк), **МЯРЭЖА** *чаго* або *якая Насустрач беглі дрэвы, заштрыхаваныя мярэжай дажджу* (Мележ). *Шэрая асенняя ноч атуліла яго [горад] у мяккую мярэжу, бы вялікая-вялікая птушка з асцярогай хавала пад крыло вялікае птушаня* (Пташнікаў) **МЯРЭЖКА** *чаго* або *якая Педзь прыкметныя на лёдзе, яны [цені] ў трысці акрэсліваліся выразна, клаліся на снег густой мярэжкаю, і ў ёй тонкімі рыбінамі трапятаўся востры трыснёг* (Савіцкі), **КАРУНКІ** *чаго* або *якія Пад Плевен туману карункі Рака Тучаніца нясе* (Калачынскі). *Сонца прасвечвала скрозь карункі лісця, трапляла ў вочы* (Сачанка), **ЗАСЛОНА** *чаго* або *якая А праз хвіліну, прарываючы заслону цемры, да хлапцоў даляцелі тужлівыя гукі гармоніка* (Няхай). *З ціхім здзіўленнем прыглядаецца ён да знаёмых мясцінак, вышуквае іх, выцягвае вокам з-за снегавой заслоны* (Зарэцкі), **ЗАСЛОН** *чаго* або *які З-за лагчынкі недалёкай, Скрозь густых ракіт заслон, Даляцеў знаёмы рокат* (Парахневіч). *Сонечнаму промню цяжка прабіцца праз густы зялёны заслон, таму пад арэшнікам нічога не расце* (Навуменка), **ЗАСЛАНКА** і **ЗАСЛОНКА** *чаго* або *якая Спіць Маркаўшчына пад засланкай хмарнага начнога неба* (Федасеенка). *Нарэшце дзень прабіўся праз густую засланку снегу, і вось ужо цьмяным здалося святло электрычнай лямпачкі* (Арабей). *Восень шэрыя заслонкі Моўчкі клала на адхон* (Колас), **ЗАВЕСА** *чаго* або *якая Уставала сонейка з-за лесу, Скрозь тонкіх хмарачак завесу Усюды косы раскідала* (Колас). *Знізу, па днішчы шорхае пясок. І пыл. Накрывае ззаду аўтобус воблакамі, і вакол бела-жоўтая трапяткая завеса* (Ракітны), **ЗАНАВЕСКА** *чаго* або *якая З-пад попельнай занавескі хмар азіраецца рыжаватае сонца* (Мыслівец), **АБРУС** *чаго* або *які Абрус туману. Белым шырокім абрусам унізе, на лугу слаўся туман* (Кавалёў). *Сцелюць туманы сівы абрус* (Пранyза), **НАСТОЛЬНІК** *чаго* або *які Як акрайчык свежы хлеба, Горне ноч яго [месяц] ў настольнік* (Колас), **ВОЎНА** *чаго* або *якая Прыглушаны гоман у воўне туману, Дзе купал хавае Ісакій* (Колас). *Доўга шапталіся тры цені, а потым утанулі, расплыліся ў чорнай вільготнай воўне асенняй ночы* (Бяганская), **КУДЗЕЛЯ** *чаго* або *якая Купчастая кудзеля туману, чапляючыся за паніклыя росныя макі, паўзла ўздоўж схілу* (Быкаў). *Кудзеля хмар плыве здалёку* (Смагаровіч). *Па-над возерам туманы Слалі белыя кудзелі* (Кірэенка), **СМУГА** *чаго* або *якая — Во-во! — тыцнуў [Жандар] у густую смугу ночы штрыфляю пінжака* (Баранавых). *Сасна прыкрылася мяккай смугой вечара* (Пянкрат), **ПАВАЛОКА** *чаго* або *якая Праз павалоку рэдкіх хмар сонца свяціла, нібы з-пад абажура* (Брыль). *Уздымалася сонца ў туманнай павалоцы, вялізнае, цяжкае* (Гамолка), **ДЫМКА** *чаго* або *якая Лёгкая дымка туману непрыкметна выпаўзала з лесу і ахутвала ярусы і цёмны завод з высокім чорным комінам* (Пестрак). *Было яшчэ не позна, але горад ужо абхінаўся дымкаю ранняга снежаньскага змяркання* (Якімовіч). *Разам палеглі яны ў абдымках, Сейбіт і дойлід, каваль і паэт, Неба заслала злавесная дымка, Глеба асела, рассыпаўся свет* (Грахоўскі).

Беларускае Адраджэнне

Алена ЯСКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук

Камунікатыўная эканомнасць ці «забыццё» вобразнасці?

А.Патабня адрозніваў у слове знешнюю форму, г.зн. членападзельны гук, змест, які аб'ектывізуецца пры дапамозе гука, і ўнутраную форму, ці найбліжэйшае этымалагічнае значэнне слова, той спосаб, якім выражаецца змест. Знешняя форма непадзельная з унутранай, змяняецца разам з ёю, без яе перастае быць сама сабой, але тым не менш істотна ад яе адрозніваецца.

Для характарыстыкі знешняй формы слова, лаканічнага шляху развіцця вельмі важны ўлік наступстваў з'яў дэкарэляцыі, дыфузіі, аналогіі і спрошчання.

З'ява дэкарэляцыі ў старабеларускай мове часам закранала і марфалагічную прыналежнасць слова. Напрыклад, формы на -у(-ю-)чый, -а(-я-)чій не з'яўляюцца дзеепрыметнікамі цяперашняга часу ў сённяшнім нашым разуменні. Як зазначае Г.М.Міляйкоўская (Русский язык в школе, 1958, № 4), поўныя дзеепрыметнікі незалежнага стану цяперашняга часу нават у старажытнарускай мове ўтвараліся ад вельмі нямногіх асноў дзеяслова, былі няўстойлівыя, а таму пераходзілі амаль адразу ў прыметнікі (ползучий, летучий і г.д.). Апошняя мела асаблівае распаўсюджванне ў старабеларускай мове. Менавіта такія, на думку А.Клышко (Полымя, 1964, № 7, с. 165), аддзеяслоўныя прыметнікі (а не дзеепрыметнікі!) увайшлі ў беларускую мову і сустракаюцца цяпер пераважна ва ўстойлівых выразах: *прапашчы чалавек, валачашчы сабака, калючы дрот, ляжачы камень* і інш. Магчыма, ужыванню некаторых з гэтых форм, такіх, як *стаячы, ляжачы*, спрыяе тое, што ў сучаснай мове іх як бы падмацоўваюць назоўнікі «стаяк», «ляжак», стварэецца падабенства з аднакаранёвымі прыметнікамі (*рыбак — рыбачы, прымак — прымачы*) (Полымя, 1964, № 7, с. 166.) Няцяжка заўважыць, што першая ступень дэкарэляцыі, набыўшы ўсе правы гістарычнай з'явы, з тых часоў захавалася ў беларускай мове і дала цікавыя словаўтваральныя вынікі.

Пад другую ступень дэкарэляцыі пераходных форм аддзеяслоўных прыметнікаў (субстантывацыя па тыпу *падарожны*), як мы бачым па «Лексісу» Л.Зізанія, падпалі нешматлікія словы: *стяжатель — набываючий, сретатель — заостряючий, наказатель — караючий*.

Але паколькі нашай мове формы дзеепрыметнікаў незалежнага стану, асабліва субстантываваныя, не былі характэрныя (нават М.В.Ламаносаў дазваляў іх выкарыстоўваць толькі ў высокім стылі), таму ў старабеларускай мове яны выкарыстоўваліся толькі ў царкоўнаславянскім (беларускай рэдакцыі) пласце, якому, дарэчы, яны былі характэрныя значна ў меншай ступені, чым адпаведнаму ў старарускай. Такія формы адчувалі сябе ў мове, ва ўласна старабеларускай, мякка кажучы, нязручна.

Таму не выпадкова, што беларускім прыметнікам на **-уч-** звычайна адпавядаюць назоўнікі (*рашучы — рашучасць, скрыпучы — скрыпучасць, неўміручы — неўміручасць*). Гэта, відавочна, трэцяя ступень дэкарэляцыі дзеепрыметнікаў. Мова не прымала субстантываваных дзеепрыметнікаў. І як у выпадку з супінам і неазначальным ладам, што пераканаўча паказаў А.А.Патабня ў сваёй доктарскай дысертацыі «Из записок по русской грамматике», моўны механізм перакадзіраваў іх праз аддзеяслоўныя прыметнікі ў аддзеяслоўныя назоўнікі: *набываючый — набыццё; заостряючий — завастрэнне; караючий — пакаранне*.

Пад чатырма рознымі прозвішчамі друкаваў свае творы самы, бадай, значны партугальскі паэт нашага стагоддзя Фернанда Песоа (1888—1935). І кожная яго іпастась адлюстроўвала іншы, арыгінальны напрамак у сучаснай еўрапейскай паэзіі.

Фернанда ПЕСОА

* * *

Ружы з Адонісавых садоў,
Ружы люблю мімалётныя, Лідзія,
Што нараджаюцца ўдзень,
Днём жа і паміраюць.

Вечна жывуць пры святле яны, бо
З сонцам яны нарадзіліся — й звянуць,
Перш чым закончыць Апалон
Бачны свой бег штодзённы.

Зробім жа наша жыццё днём адным,
Лідзія, выкінем з памяці
Цемру, што да і пасля
Мігу кароткага нашага.

ПАРТУГАЛЬСКАЕ МОРА

Не вычарпаць тваю, о мора, соль,
Як слёзы Партугаліі ды боль.
Плылі мы... Колькі маці рыдала,
А колькі ў хвалях тых сыноў прапала,
Згібела нарачоных у журбе,
Каб Ты нам родным стала — й мы Табе!

Ці без ахвяр абыдземся? Ды не,
Калі наш дух дашчэнту не здрабнеў!
Каб да другога берага дабрацца,
Цярпенне патрабуецца ды праца.
Хоць прорваў шмат у мора ёсць ды ўцёсаў,
Але ж адбіты ў ім блакіт нябёсаў.

* * *

Калі хто захоча пасля маёй смерці
Стварыць мой жыццяпіс — гэта будзе
няцяжка.
Дзве даты галоўныя ёсць: калі нарадзіўся й
памёр.
Між імі — усе мае справы. І дні ўсе астатнія.

Мяне апісваць лёгка.
Глядзеў на свет, нібы апантаны.
Любіў усё любоўю далёка не
сентыментальнай.
Не меў нерэальных жаданняў, таму й ілюзій
не меў.
Слых мой быў дадаткам да зроку толькі.
Я ўцяміў, што ўсё на свеце сапраўднае,
а ўсе рэчы такія розныя;
Я ўцяміў гэта не розумам, а — вачыма.
Каб розумам спасцігаў, дык пэўных рэчаў
зусім бы я не адрозніў.
Аднойчы мяне пацягнула на сон, нібы тое
дзіця.
Я вочы заплюшчыў і заснуў.
Апроч таго, быў я адзіным паэтам Прыроды.

Пераклад з партугальскай
Лявона БАРШЧЭЎСКАГА.
(Ганарар — у фонд рэдакцыі.)

Шчырая беларускасць майстра

Івану Чыгрыну — 65 гадоў

Памятаю яго пачаткоўцам у навуцы — аспірантам Інстытута літаратуры АН Беларусі. Тое, што ён, «заходнік», ад сахі і касы, ад закінутай у бары вёсачкі ды нішчымнай зацэркі, мусіў настойліва працярэбліваца «з цемры да святла» праз складанасці і перашкоды, рабіла яго ў маіх вачах блізкім і зразумелым. Зразумелым быў і яго характар: стрыманы, бескампрамісны, незалежны, крыху скрытны. Асноўнай рысай аднак з'яўлялася сціпласць. Разуменне таго, што Іван Пятровіч чалавек па-сапраўднаму таленавіты і працавіты, прыйшло да мяне пазней, калі беларускае літаратуразнаўства пачало папаўняцца яго кнігамі: «Станаўленне беларускай прозы», 1971; «Проза «Маладняка», 1985; «Крокі. Проза «Узвышша», 1989; «Рэальнае і магчымае», 1991; і, нарэшце, «Паміж былым і будучым», 1994 — прыкметнае ў навуцы слова пра Максіма Гарэцкага.

Нядаўна Іван Чыгрын стаў вядомы як паэт. У 1994 годзе ў свет выйшаў зборнік яго паэзіі «Капеж», у якім ёсць такія цудоўныя радкі:

Вершы пішуцца прамянямі сонца
на лістах,
назва якім — палеткі,
сенажаці,
лясы,
Калі ты не здатны
рассоўваць хмары над зямлёю,
Ніякі ты не паэт.

Для мастацкай палітры паэта Чыгрына характэрна сузіральнасць, філасафічнасць, роздум над прызначэннем чалавека. Аднак сённяшні нядобры час выклікае ў яго і такія злабадзённыя радкі:

Чужая мова, як іржа, —
Нас дакапала без нажа.
Чужы закон, што згубны звон,
Адно вызвоньвае нам — скон!
Чужая воля правіць баль.
Чужая праўда красіць даль.
І неба іх. І цар у іх.
І служба ім усіх святых...

Не магу не сказаць яшчэ пра адну рысу майго земляка, а менавіта, пра яго шчырую беларускасць. Гэта яна абумовіла магістральны напрамак яго жыццёвай дарогі і яго творчыя намаганні. Яна зрабіла яго ўпартым, цярплівым і самабытным чалавекам.

Ірына КРЭНЬ.

Ствараем энцыклапедыю «Новай зямлі»

Валянціна ВЫХОТА

Коласавы зернеткі

Прычын імкнення, парывання
*На новым **грунце** сесці стала,*
І чым жыла душа Міхала.

Grund m 1. зямля; (der) Grund und Boden земля, земельное владение; auf eigenem Grund und Boden leben жить на своей земле (GDRM).

Пара падумаць, небажаткі,
Як жыць без бацькі і без маткі,
Бо іх жыццё — не вечна ў свеце.
Вось тут глуздом паварушэце!
*Дык трэба **грунт** мець пад нагамі,*
Каб не бадзяцца батракамі.
*Які ж то **грунт**? Зямля, навука,*
Але не панская прынука.

Грунт 3. (перан.) Тое галоўнае, на чым асноўваецца што-н. (ТСБМ). Grund m 2. keinen Grund unter den Füßen haben перен. (не чувствовать) не иметь почвы под ногами (GDRW).

Але ўся важнасць гэтых сесій
*І іх **грунтоўныя** асновы*
Складаліс з панскае размовы,

Грунтоўны. Трывалы, глыбокі. Які характарызуецца сур'ёзнасцю, глыбінёй, падрабязнасцю; абгрунтаваны чым-н. (ТСБМ); gründlich tief eindringend, bis zum Grund gehend; eine gründliche Erörterung (WDG); wir haben alles gründlich besprochen. Мы все это основательно обсудили (DRLW).

Гісторыя слова: «Наша слова», № 17 (229), 1995 г.

— Ну, засцілайце стол, мужчыны! —
*І стол той **гуртам** прыбіраюць.*
*Праз плот чаўнок **гуртом** куляюць,*
На ніз паволі прапіхаюць.

Гурт. 3. у знач. прысл. гуртам. Сумесна, групай (ТСБМ).

Гуртам. 1. вместе, сообща (БРС); вместе zusammen; gemeinschaftlich; gemeinsam (РНС).

Другія голас далучалі,
*І **гуртам** зноў яны спявалі.*

zusammen (Adj.) zusammen singen (WDG).

Гуртам 'разам'. Ням. zusammen 2. (miteinander, gemeinsam): wir lesen zusammen (WW); zusammen (Adj.) er hat mit seiner Frau zusammen das Buch geschrieben (WDG).

Гісторыя: «Наша слова», № 17 (229), 1995 г.

На дрэве покаўка таўшчала,
*Ў сабе лісточак **далікатны**,*
Пахучы, свежанькі, прыўдатны
На добрым сонцы гадавала.

У беларускай мове: **далікатны** 3. Кволы, тонкі...

Кволы. кволы пялёстак 'нежный лепесток' (БРС); zart (Adj.) ein Zweig mit zarten Blütenknospen (WDG); нежный 1. zart (РНС). Гісторыя слоў *далікатны* і delikat у «Нашым слове», № 18 (230), 1995 г.

Выставы

У Магілёве «Сцежкамі Янкі Купалы»

Сваю выставу мастацкай фатаграфіі менскі фотамайстар Альберт Цэхановіч назваў «Сцежкамі Янкі Купалы». Яна размясцілася ў Магілёўскім гарадскім Доме культуры. Экспанаваліся 32 творы А.Цэхановіча. Аўтар цікава здолеў перадаць сваё ўспрыманне беларускіх краявідаў, якія калісьці натхнялі народнага паэта Беларусі. З чытаннем твораў Янкі Купалы на адкрыцці выставы выступіў магілёўскі рэжысёр, заслужаны дзеяч культуры РБ, сябра ТБМ Валянцін Ермаловіч, родны брат славутага беларускага гісторыка Міколы Ермаловіча.

Пад час адкрыцця выставы А.Цэхановіч расказаў аб сваіх уражаннях ад сустрэч са старымі людзьмі, якія яшчэ памяталі «дзядзьку Янку» і паведамілі яму малавядомыя звесткі з біяграфіі вялікага земляка. Так, хутар Акопы, дзе нейкі час жыла сям'я паэта, быў увогуле абмінуты афіцыйнымі савецкімі біёграфамі. І вось ён паўстае ў творах фотамайстра. А.Цэхановіч прадставіў таксама толькі што выдадзены турыстычны даведнік М.Чырскага «Купалавым гасцінцам» (Менск, «БЕЛАПАН», 1996 г.) па мясцінах, дзе калісьці жыў беларускі паэт. У яго ўвайшлі і некалькі работ з ліку тых, што экспанаваліся на выставе.

Арганізатарамі выставы, прысвечанай Янку Купалу, з'яўляюцца народны фота-кінаклуб «Вясёлка» ГДК, фірмы «Кодак-экспрэс» і «Кока-Кола», а таксама БКМФ — сябра Міжнароднай федэрацыі мастацкай фатаграфіі пад патранажам ЮНЕСКА. Прыемна, што ў такую цяжкую гадзіну выставу падтрымалі сусветна вядомыя фірмы, якія аказалі спонсарскую дапамогу.

Валянціна БОНДАРАВА.
г.Магілёў.

Шэдэўры нашай архітэктуры

Каложа

Кожны, хто хоць раз убачыў у Гародні па-над Нёманам гэтую царкву — цуд з каменняў і цэглы, будзе з захапленнем успамінаць яе ўсё жыццё. Каложай нельга не захапляцца яшчэ і таму, што яна засталася адзіная з тых бажніц, што былі вымураваныя на нашай

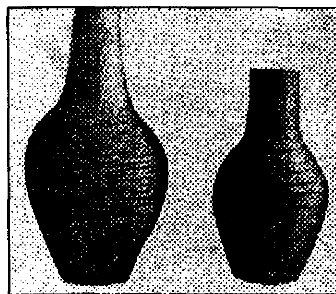

зямлі ў XII стагоддзі. Засталася адзіная, бо для тых лёс быў жорсткі. Зрэшты і да самой Каложы. Ноччу з 1 на 2 красавіка 1853 г. пад час вясновага разводдзя Нёмана абрынуўся бераг, і ў ваду абваліліся ўся паўднёвая, а таксама часткі заходняй і ўсходняй царкоўных сценаў. Нягледзячы на такое разбурэнне, Каложа і сёння з'яўляецца найбольш захаваным помнікам беларускай архітэктуры XII стагоддзя.

Каложа, а ўласна Барысаглебская царква, уяўляла сабой збудаванне прамавугольнай формы, скляпенні якога падтрымліваліся шасцю слупамі. Памеры яе (13 х 25 м) невялікія, сцены складзены з тонкай цэглы-плінфы паводле характэрнага для таго часу спосабу мурозкі. Апроч цаглін звычайнай формы, выкарыстоўвалася таксама фасонная цэгла. У магутныя сцены (іх таўшчыня 1,23 м) умураваныя

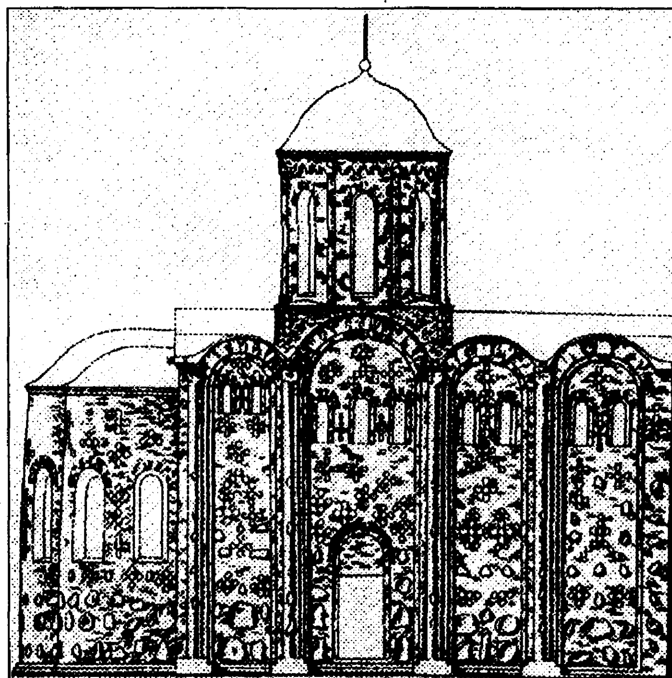
валуны, якія таксама і аздаблялі будынак. Вышуканая арнаментыка стваралася і з дапамогай паліваных кафляў.

Пра высокае майстэрства і адмысловы густ гарадзенскіх дойлідаў сведчыць і не менш прыгожы інтэр'ер Каложы. Сцены яе не былі атынкаваныя. Сярод ружовай цэглы і белай вапны відаць галаснікі — вузкагорлыя гліняныя званы, якія ўмураваныя гарызантальнымі радамі. Яны служылі не толькі для рэзанансу, але мелі канструктыўнае прызначэнне.

У заходняй частцы царквы, над увaходам было месца для хору, а ўздоўж паўночнай і паўднёвай сцен віселі драўляныя балконы. Сцены і скляпенні алтара былі аздобленыя фрэскамі. Іх рэшткі былі выяўлены ў 1873 годзе пад час рамонту. Пазней былі адкапаны і рэшткі першапачатковай падлогі, якая была выкладзена 16 рознымі формамі маёлічных плітак, якія стваралі замысловатыя і прыгожы ўзор.

Барысаглебская царква сваю другую назву — Каложская — атрымала ў пачатку XV стагоддзя. Тады вялікі князь Вітаўт перамог войска Пскоўскага княства і ўзяў у палон частку жыхароў Пскоўскага

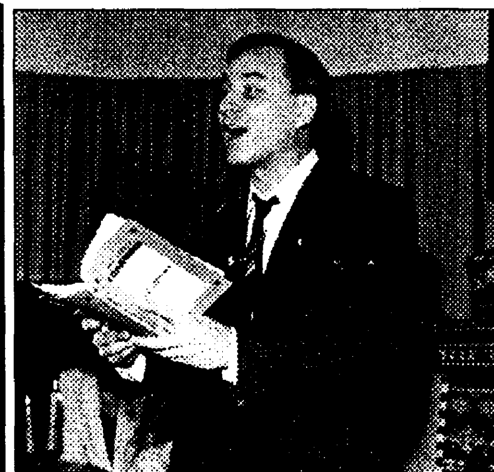
прадмесця, якое называлася Каложа, ды пасяліў іх у Гародні недалёка ад Барысаглебскай царквы. Гэтая мясцовасць стала называцца з цягам часу Каложай, ад яе празвалася і царква.

Гарадзенская Барысаглебская (Каложская) царква разам з Замкавай гарой абвешчана гісторыка-археалагічным запаведнікам.

Падрыхтаваў З.С.

На фотаздымках: 1. Агульны выгляд Каложскай царквы; 2. Царкоўная сцяна (вонкавы выгляд); 3. Галаснікі.

На малюнку: Рэканструкцыя архітэктара Н.Вароніна першапачатковага вонкавага выгляду Каложы.

«Душой я вольны чалавек» — так называлася літаратурна-мастацкая вечарына, што была наладжана ў мінскім музеі Янкі Купалы. Тэма вечарыны — Адраджэнне і вясна ў лірыцы Купалы. Выступалі вядомыя беларускія пісьменнікі і паэты. Купалавы вершы чытаў вядомы артыст **Віктар Манаеў**, якога бачыце на фотаздымку

Віктара ТАЛОЧКІ, БелТА.

І смех і грэх

Пачутае «У Лявона»

Што хутчэй?

Бывалец шынка сябру:

— А не хацеў купляць машыну — бачыш, як хутчэй пачаў рухацца?

— Але яшчэ хутчэй пачалі рухацца мае грошы.

Ані слова

Лёля пытаецца ў сяброўкі:

— І што табе сказаў муж, калі даведаўся, што ты разбіла яго мерседэс?

— Брыдкія словы выкінуць?

— Пэўна ж.

— Калі так, то — ані слова.

Да чаго вядзе

Маці сваёй дачцэ-падлетку:

— Добра, я скажу табе, не толькі што такое секс, але і да чаго ён вядзе — да рыхтавання абедаў, да падмятання кватэры, да плаксівых дзяцей, да чышчэння посуду, да мыцця мужавых шкарпэтак...

Што гіне, што застаецца

Слухачка шынковых кухарскіх курсаў:

— Што трапляе ў гаршчок — гіне, што ў душу — застаецца.

Што пасуе

— Як ты думаеш, — пытаецца жонка мужа, — што найлепей пасуе да маёй міні-спадніцы?

— Максі-паліто.

Мара

— Пра што ты марыш? — пытае Лёля сяброўку.

— Каб мае дзеці былі, як тэлевізары.

— Ты што, звар'яцела?

— Магу звар'яцець, калі хто-небудзь не прыдумае ў маіх дзецях нейкі гузік ці тумблер, з дапамогай якога іх час ад часу можна было б выключаць.

У старых фалянтах

«Ордэн» на спіне

Адзін высокага рангу царскі афіцэр, калекцыянер, набыў пад час падарожжа па Еўропе прыгожы гадзіннік. Гэты хранометр быў зроблены славутым галандскім майстрам і прызначаўся на камін, а таму быў багата аздоблены. Афіцэр, вядома, баяўся, што такую каштоўную музейную рэч могуць не дазволіць вывезці, а таму прыдумаў хітры спосаб, каб схаваць кантрабанду. Ён прывязаў гадзіннік сабе на спіну, закутаўся ў шынель і так, нібы прыгорблены нялёгкай афіцэрскай службай, ехаў сабе ў цягніку. Мытнікі на мяжы, вядома, не прапанавалі шаноўнаму пасажыру распранууца, а таму ўсё адбылося паводле задумы. За некалькі гадзін язды калекцыянер звыкся з сваім «гарбом». А таму, калі цягнік спыніўся на нейкай станцыі ўжо на абшары расійскай імперыі, афіцэр скінуў шынель і пайшоў у станцыйны буфет піць чай. Постаць генерала з гадзіннікам на спіне здзівіла ўсіх прысутных, але ніхто не асмеліўся шапнуць царскаму саноўніку, што ў яго штосьці лішняе. А таму афіцэр, «аздоблены» гадзіннікам, нібы ордэнам за ратныя подзвігі, спакойна сілкаваўся. Ды ўсё ж хтосьці дадумеўся паведаміць пра незвычайнае здарэнне начальніку станцыі. Той, не верачы, прыбег, але сенсацыя была праўдзівай. Ды начальнік не разгубіўся. Ён падышоў да госця і выпрастаўшыся ды, узняўшы руку да шапкі, цікім голасам пачаў:

— Ваша вялікасць, часы!..

Афіцэр грозна глянуў на яго: няўжо цягнік рушыў без яго, генерала? Начальнік станцыі вымушаны быў згадаць пра спіну. І тут ужо афіцэр зніякаваў і папрасіўся ў станцыйныя апартаменты.

Вычытаў З.С.

Рыхтуюцца «Дзісненскія чытанні»

У пачатку чэрвеня 1996 г. у г.Міёры праводзіцца першая навукова-практычная канферэнцыя «Дзісненскія чытанні». Запрашаем прыняць удзел навукоўцаў і краязнаўцаў, якія маюць матэрыял па гісторыі Дзісненшчыны.

Тэзісы канферэнцыі будуць надрукаваны.

З прапановай звяртацца па адрасе:
Віцебская вобл.
г.Міёры
вул.Школьная, 16
Раённы музей.
Тэлефон: 2-19-15.

Сустрэча з Полацкам і палачанамі

Не часта экран тэлевізара ці кінатэатра дае нам магчымасць перанесціся ў мінуўшчыну. Але 7 траўня, а 14-й гадзіне аматары нашай гісторыі змогуць «наведаць» старажытны Полацк. Для іх кінатэатр «Змена» ладзіць паказ дакументальных фільмаў «Полацкія лабірынты», «Ефрасіння Полацкая», «Сімяон Полацкі», сцэнарыі якіх стварыў вядомы наш пісьменнік Уладзімір Арлоў. У той дзень ён будзе госцем кінатэатра і выступіць перад гледачамі.

Г.К.

Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па друку выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім з выпадку смерці галоўнага спецыяліста Упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці **Вячаслава Васільевіча Жыбуля.**

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон: 33-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панада, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька — адказны сакратар, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова 466

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр.Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 3182 паасобнікі.
Падпісана ў друк 29.04.1996 г. у 15 гадзін.